

НАША ВСЕУКРАЇНСЬКА ПРАВОСЛАВНА ГАЗЕТА

Газета заснована 1 вересня 1989 року

Поки маємо час, усім робімо добро (Посл. Св. Павла Гал 6.10)

БЕРЕЗЕНЬ 2013 р.

№ 3 (299)

м. Київ

Наш індекс 61671

КАЛЛІСТ (Уер,) єпископ Константинопольський
митрополит Діоклійський

«Велике розуміння»

Але що саме мають на увазі під покаянням? Зазвичай його вважають розкаянням за гріхи, усвідомленням провини, відчуттям горя і жаху за рани, що їхми завдали іншим та собі. Але таке бачення є небезпечно неповним. Горе жах справді часто наявні у досвіді покаяння, але це не все, у чому полягає покаяння, навіть не найважливіша його частина. Ми наблизимось до його суті, коли поміркуємо над буквальним значенням грецького слова, що означає «покаяння» — *τειποία*. Воно перекладається як «зміна розуму»: не тільки жалі за минулим, а фундаментальна зміна світогляду, новий погляд на себе, на інших та на Бога — «велике розуміння», словами з книги Єрмії «Пастир». Велике розуміння, але не обов'язково емоційна криза. Покаяння — це не лише напад розкаяння та смутку, а навернення, наближення нашого життя до Святої Трійці.

Як зазначав св. Іоан Ліствичник: «Покаяння — це плід надії та заперечення відаю». Це не пригніченість, а пристрасне очікування; не безвихід, а віднайдення шляху. Це не ненависть до себе, а утвердження істинного «я», створеного за подобою Божою. Покаятись — це дивитися не вниз на власні недоліки, а вгору на Господню любов; не назад із докором самому собі, а вперед із вірою. Слід бачити не те, чого мені не вдалося досягти, а те, ким з милості Христа я ще можу стати.

Якщо разглядати покаяння в такому позитивному значенні, то воно є вже не одноразовим актом, а неперервним становим. У життєвому досвіді кожного з нас є вирішальні моменти навернення, але

протягом земного життя процес покаяння завжди залишається незавершеним. Повернення або наближення мають постійно поновлюватися; у смертну годину, як усвідомив отець Сисой, «zmіна розуму» завжди має бути ще радикальнішою, а «велике розуміння» — ще глибшим. Св. Теофан Затворник стверджує: «Покаяння — це початок і наріжний камінь нашого нового життя у Христі; воно має бути не лише на початку, а й протягом нашого зростання у цьому житті, поглиблюватись, коли ми вдосконалюємося»

Чітко проступає позитивний характер покаяння, якщо ми звернемося до того, що передує словам Христа: «Покайтесь, бо наблизилося Небесне Царство». У попередньому вірші євангеліст звертається до Ісаї 9:1: «Народ, що в пітьмі ходить, уздрів світло велике; над тими, що живуть у смертній тіні, світло засяяло». Таким є безпосередній зміст Господньої заповіді покаятися: їй передує загадка про «світло велике», що освітлює тих, хто в темряві, та про наближення Царства. Таким чином, покаяння — це просвітлення, перехід від темряви до світла. Покаятися — означає прозріти від Божественного сияння, не сидіти поунурено у присмокту, а відати світанок. Покаяння також є есхатологічним, це — відкритість Останнім речам, які не десь у майбутньому, а присутні вже сьогодні. Покаятися — означає віднати, що Царство Небесне знаходитьться всередині нас і в тому, що поряд з нами, і якщо ми тільки приймемо прихід Царства, все буде для нас новим.

Зв'язок між покаянням та появою великого світла надзвичайно важливий. Доки ми не побачимо Христового світла, ми не зможемо дійсно побачити власні гріхи. Доки в кімнаті темно, зазначає свт. Теофан Затворник, ми не помічаємо бруду, але якщо внести в кімнату велике світло — коли ми постаемо перед Господом у нашему серці — ми зможемо розрізнати кожну пі-

линку. Так само і з кімнатою нашої душі. Послідовність полягає не в тому, щоб спочатку покаятись, а потім пізнані Христа, адже лише коли світло Христа якоюсь мірою увійшло у наше життя, ми починаємо справді усвідомлювати власну гріховність. Каятись, навчав св. Іоан Кронштадтський, — означає усвідомлювати, що у твоєму серці є неправда, але як нам дізнатися про наявність неправди, поки ми не маємо певного розуміння

Закінчення на стор. 2

Â ÖÜÎ Ì Ø ×ÈÑËÍ:

ØÅÄ×ÄÍ ÈÍ ÅÁ «ÉÍ BÄÉÍ B»	4	Í ÑÄÍØÀ ×È ÇÄÍ ÄÍ ÅÁ	11
ÑÄÍ ÄÍ ÅÁ	5	ÇÄÖÜÍ ÄÐÄÍ Í B	12
ÄÍ ÆÈÉ ÑÄÍØ Ó ADÍÍ ×ÄÍ EA	8-9	ÑÍ Í ÅÄÄÈ ÐAIÑÈ Í Í ÐÍ Ç	14-15
ÐÄÉÍÉÄÍ ÈÈÍÄÁ	10		

Композиції Зіни Косицької

Скрижалі Духа

ПАСТИРСЬКЕ ПОСЛАННЯ

**архиєпископа Харківського і Полтавського Ігоря
всесесному священству й побожним мирянам
Харківсько-Полтавської єпархії Української
Автокефальної Православної Церкви з нагоди початку**

Великого посту 2013 року

Всесесні Отці! Дорогі

Брати і Сестри!

«Ось Я стою під дверима та стукаю: коли хто почусє Мій голос і двері відчинить, Я до нього ввійду, і буду вечеряті з ним, а він зо Мною» (Об'явл. 3:20), — так передає апостол Іоан Богослов об'явлені Йому на острів Патмос слова Ісуса Христа. Не дочекавшись нашого повернення до Небесного Отця, Сам Божий Син, «початок створіння Божого» (Об'явл. 3:14), йде до нас, аби запросити до спільноти учи в домі Отця. Але Його делікатний стукіт у двері наших осель можна почути лише тоді, коли ми сподіваємося на Небесного Гостя, пильнуємо Його приходу. Коли ж ми занурені в гласливі розваги, коли крізь наушники до нас не долинає жоден сторонній звук, ми навряд чи підйдемо до дверей...

Великий піст запрошує нас поринути у світлий простір великої тиши. Тиши, яка дозволяє звільнитися від невпинної балаканини, від виснажливої гонитви за міражами. Дозволяє відкритися до слухання. Ми опановуватимемо мистецтво чування — чуйного очікування на зустріч, здатну змінити наше жит-

тя, — пам'ятаючи наказ: «Уважайте, чувайте й моліться» (Мк. 13:33). Зустріч із Божим Сином відбудеться, коли ми усвідомимо її пріоритетність у наших життєвих пошуках. Бо й чекати на Христа — означає визнати Його за найвищу, найжаданішу реальність, задля якої варто відмовитися від другорядних речей.

«Ось Я стою під дверима та стукаю», — нагадує нам Христос про Свою постійну присутність. Він терпляче чекає, доки ми зважимося зробити крок Йому назустріч. Це здається парадоксом, але саме постові обмеження відкривають нам шляхи до справжньої духовної свободи. Бо ж ми здобуваємо свободу, коли зважимося йти вперед свідомо й самостійно, мужньо відгукуючись на заклик: «Ти йди за Мною» (Ін. 21:22). А цей, може, перший по-справжньому самостійний крок часом зробити вкрай важко: треба визнати свої гріхи й скласти за них каяття. Треба навчитися прощати й перепрошувати за власні провини.

Щира сповідь і каяття за вчинені гріхи мають стати для кожного з нас центральною подією Великого посту. Як постова чотирнадцятирічна символічно зображує

сорокарічний шлях Мойсеєвого народу з єгипетського рабства в Обіцяну країну, так сповідь подібна до головного епізоду цього шляху — сходження Мойсея на Синайську гору для одержання Божих заповідей. Адже ж і заповіді, про дотримання яких ми складаємо звіт під час сповіді, — це не

Мал. Остапа Лозинського

стільки заборони й обмеження, скільки перестороги чи, радше, добре поради Отця, якими Він вказує кожному з нас шлях до країни свободи.

Божий Син стукає в двері нашого серця, бо збирається сісти з нами до спільноти вечері. Ця таїнствінна трапеза, Пресвята Євхаристія, в якій ми причащаємося Тіла і Крові Христової, — дар, що розкриває собою містичний сенс Великого посту. Причастя Святих Таїн здатне осясти нашу дорогу, змінити сили, наснажити до проступання вперед. Кров Христова обмиває наше серце й відкриває справжнє єство кожного з нас, на-

щадків Адама і Єви, — образ і подобу Божу.

Входячи у Великий піст, ми розчиняємо двері перед Сином Божим, щоб прийти до світлого Христового Воскресіння переображеними животворчою зустріччю з Ним і свідомими свого покликання, своєї життєвої перспективи. Маймо ж мужність рішуче звільнитися від усього, що заважає нам почути делікатний стукіт Того, Хто стоїть перед нашими дверима і кличе всіх нас виrushiti в світлу радість Великого посту — часу чування й молитви. Амінь.

«Велике розуміння»

Закінчення.

Початок на стор. 1

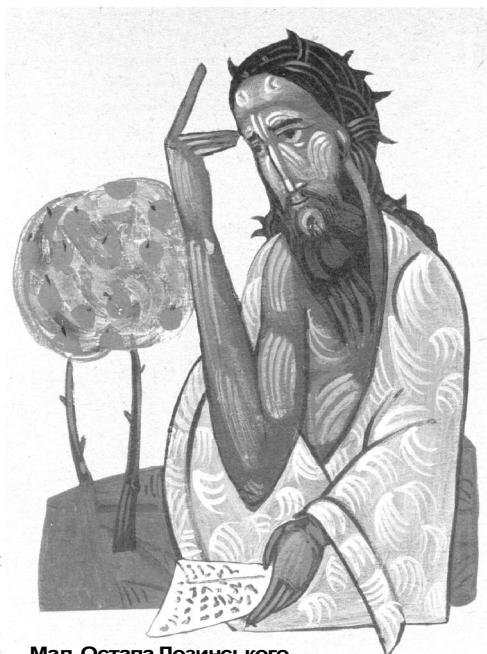
правди? І. І. Воткин стверджує: «Гріх... — це тінь, що падає від Господнього світла, це прив'язаність до бажань, що перешкоджає освітити душу. Тому пізнання Бога дає уявлення про природу гріха, а не навпаки». Як вказують отці пустелі: «Що близьче ми підходимо до Бога, то більше бачимо, які ми грішники». За прикладом вони звертаються до Ісаї: спочатку він бачить Господа на Його престолі і чує, як серафими проголошують: «Свят, свят, свят»; і лише після цього видіння він вигукує: «Горе мені! Пропав я! Бó я людина з нечистими устами!» (Іс 6,1-5).

Так починається покаяння: бачення краси, а не потворності; усвідомлення Божої слави, а не власної убогості. «Блаженні засмучені, бо будуть утішенні» (Мт 5,5): покаяння означає не лише оплакування власних гріхів, а й «утішенні» (рагасієзі), яке приходить разом із упевненістю у Божому прощенні. «Велике розуміння» чи «зміна розуму» означають, що покаяння складається саме з цього: з усвідомлення, що світло світить у темряві, і що темрява не пойняла Його (Ін 3,19). Іншими словами, покаяння — це усвідомити, що поряд зі злом є добро, а поряд із ненавистю — любов; і таож переконатися, що добро сильніше, повірити, що остаточну перемогу здобуде любов. Той, хто кається, приймає як диво Божу силу прощення гріхів. І, як тільки ми прийняли це диво, минуле вже не є для нас нестерпним тягарем.

Багато хто шкодує за своїми минулими вчинками, говорячи у відчай: «Я не можу прощати собі того, що скоїв». Нездатні пробачити собі, вони також не спроможні повірити, що прощені Богом та іншими людьми. Такі люди, незважаючи на глибину страждання, ще не почали каятись. Вони не досягли «великого розуміння», коли людина знає, що любов всепереможна. Вони ще не дійшли «зміни розуму», яка поглядає у тому, щоб сказати собі: «Бог прийняв мене; і мені потрібно прийняти той факт, що Бог прийняв мене». У цьому суть покаяння.

Покаяння у Великий піст — це час радості, а не пригніченості. Піст є духовною весною, покаяння — квіткою, яка розпускається, а Христа під час посту ми пізнаємо як «Світлодавця». Смуток, який ми відчуваємо під час Великого посту — це «смуток, радостетворний», за висловом св. Йоана Ліствичника.

З КНИГИ «ВНУТРІШНЄ ЦАРСТВО»

ПРИТЧІ

Про відправу без мирян і священика

Повернувшись святкового дня з храму, мирянин приліг відпочити і незчувся, як почав засинати. І саме у цей момент, на межі сну і яви, відчув, як біля нього з'явився ангел і запитав, чому він спить.

— Бо зранку був у церкві, то й не виспався, — відповідає крізь сон.

— Не був ти у церкві, там сьогодні нікого не було, навіть священика.

Так чоловікові залягла на душі та розмова, що наступного дня, зустрівшись зі священиком, усю її переповів. А той, подумавши, згадився з ним:

— Знаєш, я таки справді усю відправу думав про цеглу, яку мені ще зворча висипали у брамі. Переживав, що не встиг її перенести. То виходить, що був не на Літургії, а там, біля цегли...

— А я згадував, чи всіх на синове весілля запростили, бо вже мусив візнатися з кількістю людей...

Подивився один на одного, та й священик каже:

— То виходить, що через ту цеглу я і сам залишився без Господньої благодаті, ще й через мене, може, й іншим її не перепало... Тепер йду кацатися і молитися, бо завинив. Бо якщо під час Божого думав про земне, то тепер мушу пожерттувати земним задля Божого.

— Ну, а мені що робити? Теж іти молитися? А хто за мене мою справу робитиме?

— Ні, ти іди і працю там, де завше. Але роби все так, як би ти був у храмі на молитві. А як можеш, то зроби це і за всіх інших... Так твоя щоденна праця, віддана Богові, стане благословеною.

І не знаю як ти, але я тепер в один час і в одному місці робитиму тільки одну справу, присвячуючи її Богові.

Про милосердя

Приснилось якось одному чоловікові, що він ревно просить Бога про щось дуже важливе для себе. А Господь Йому відповідає:

— Хто Мені дає милосердно, той і від Мене отримує.

Прокинувшись збентеженим, чоловік одразу ж пішов у монастир до ченця, щоб запитати, як треба давати Богові.

— Я стану на вулиці просити милостиню, а ти пильно дивися, хто як подаватиме, — мовив чернець.

Перший чоловік, зупинивши свого «мерседеса» біля прохача, дав Йому, як сам казав, «трохи баксів за добре здійснення справи». Монах подякував.

— Працювати треба, а не просити, — кинув другий, подивившись на простягнену руку старця. Чернець лише вклонився.

Чоловік, котрий виглядав як людина середнього достатку, кинув ченцеві кілька дрібних монет. Той подякував.

Четвертим проходив хлопчик з матір'ю, щось запитав у неї, і та згодилася. Тоді він підійшов до прохача і поклав у його долоню яблуко. Монах, усміхнувшись, кивком голови подякував і сказав:

— Хай тобі Бог помагає, сину.

П'ятий, вибігши з іномарки за сигаретами, завернув по ченця і, намазавши в кишенні чималу купюру, поклав її у простягнену руку. Не чекаючи подяки, поспішив дали.

Шостою підійшла бабуся, кажучи, що багато грошей у неї нема, але, якщо є така потреба, то вона буде рада і помешканням, і шматком хліба поділиться з тим, хто живе для Бога. Монах сердечно подякував, кажучи, що необхідним забезпечений, а їй хай Бог завжди допомагає. Бабуся всміхнулась і відійшла.

Далі підійшла згорьована заплакана жінка і кинула у простягнену долоню кілька монет, що свою вартість наблизилися до вартості купюри. Монах подякував, а коли жінка вже трохи відійшла, попросив її повернутися, і віддав їй усе, що до цього отримав у різних людях. Жінка зі здивуванням і вдячністю взяла, ще раз заплакала, попрощалася і пішла.

Прикладавши чоловіка, чернець запитав:

— То хто з цих людей мило-сердно давав Богові?

А що чоловік відразу не міг відповісти, то старець пояснив:

— Перший — купував. Буде Бог рахувати його добре наміри і прогрішення. Другий — працює лише на земні статки, не знаючи, що і у Творця проситиме. Третій — давав за земною справедливістю. Так йому і Бог віддасть. Хлопчик — за людською добротою. Так і отримуватиме. П'ятий, що вибіг з іномарки, віддавав за потребу іншої людини, так йому і Господь даватиме. Бабуся — завдяки любові. Сьома жінка віддавала через чиство необхідність. За свою необхідністю й отримала.

То як би ти хотів отримати від Всевишнього? Як бажаєш одержати, так і віддавай.

Про успішного юнака і небесну браму

Твір Майкл Мерфенка

від найдорожчого. І тут він із жахом подумав про те, що навіть християнином добрим все не буде, бо розіб'є серце своїй наречений, і не зможе допомагати тим, хто шукатиме у нього підтримки. Виглядало так, що виходу нема.

Зібрали всі свої духовні сили, він усе ж вирішив обрати добре життя після смерті, як відмовитися від усього, що його прив'язує до землі. Нікому нічого не кажучи, одягнувшись у найпростіший одяг, узяв грошей лише на квиток в один бік і поїхав до монаха за благословленням на чернече життя. Влавши в ноги монахові, хлопець гаряче просив прийнятися його на служіння.

— Чи ти мені зираєшся служити? — перепитав чернець.

— Богові, — відказав молодик.

— То йди і служи. Ось тобі гроши від Бога на зворотну дорогу додому.

Юнакові аж мову відняло, так його вразила відповідь. Підняв сповнені благання очі на монаха:

— Що я ще повинен віддати, щоб Бог мене прийняв?

— Він тебе вже прийняв, бо ти віддав Йому все, що маєш, і самого себе. Іди, користуйся всім, що надбав, як таким, що належить не тобі, а Богові. Звідси починається твоє зростання у Ньому. І пам'ятай, що між двома крайностями завжди є середина, тож вмій поєднати їх задля Бога.

Повернувшись додому, молодий чоловік зажив зовнішньо ніби таким самим, але внутрішньо цілковито іншим життям. А тим, хто просив у нього поради щодо успіху, пропонував навчитися власно внутрішньо себе обмежувати, щоб із широкої земної стежки потрапити у небесну браму, яка є настільки вузькою, що проходить через неї саме лише людське серце, яке понад усе прагне Господу.

Сполохи думки

Євген СВЕРСТЮК

Шевченкова «Княгиня»

То одна з Шевченкових перлинок, про яку мало хто згадує. Згадують найчастіше повість «Художник», оскільки вона є джерелом до біографії поета. «Княгиню» згадують завдяки першим автобіографічним сторінкам — про рідне село, про раннє дитинство, про шукання залишних стовпів і про науку у дядів старої школи та новішого випуску.

То справді сторінки, неоціненні з пізнавального боку, але не менше — з боку мистецького. Вони по суті намальовані словами, взятими живцем з уст народу, від якого малій білявий хлопчик увібрал до 14 років ту українську мову, що стала нам за зразок на віки.

Чого варта тільки сцена зустрічі з чумаками.

— А куди ти мандруєш, парубче?

— Додому.

— А де ж твоя дома, небораче?

— В Киреліці.

— Так чого ж ти йдеш у Маринці?

— Я не в Маринці, а в Киреліку йду.

— А коли в Киреліку, так сідай на мажу, това-ришу, ми тебе довеземо додому.

Посадили його на скриньку, що бувава на передку чумацького воза. І дали йому батіг в руки, і він по-ганяє собі болі, як ні в чим не бувало. Підіїдждаючи до села, він впізнатиав свою хату на протилежній горі і закрияв весело:

— Оnde, onde наша хата!

— А коли ти вже бачиш свою хату, — сказав господар мажк, то і їди собі з Богом.

І, знявшись, мене з воза, поставив на ноги і, зеер-нувшись до своїх товаришів, сказав:

— Нехай іде собі з Богом.

— Нехай іде собі з Богом, — сказали чумаки, і хлопчик побіг собі з Богом у село.

Майже все це так і написано українською мовою, тільки в російській транскрипції. Шевченкова рука не поверталася, щоб написати жито, шпори, вер-ба не українською мовою. Але згадаємо, що в Гого-

ля рука не поверталася, щоб написати «луна»: у нього місць світить тільки по-українськи...

Однак повісті рядовому Шевченкові в неволі доводилося писати «черствим кацапським словом», бо царська заборона писати торкалася і наче не торкалася писання російською мовою. Приховувати доводилося, але усі розуміли, що това легальна, а отже і зміст не підозрілий.

Повість «Княгиня» має свій поетичний відповідник — поема «Княжна». Там ліричні віdstупи на початку — «Зоре моя вечірня» і «Село і серце відпочине» — вони варти цілої поеми. Фабула поеми особливою оригінальністю не відрізняється:

Гуляє князь. Гуляють гости,

Реувуть палати на помості,
А голод стогнє на сели.

Однак колізії набувають побутово-психологічного характеру і на глибші роздуми не наводить. Підросте донька, — княжна, буде з'валтована батьком і в монастирі буде спокутувати його гріхі...

Поема написана після прибууття Шевченком в Орську кріпость 1847р. Повість «Княгиня» написана пізніше. Вона має простішу композицію і глибший задум: князь — прибула-чужинець, який стає повновладним господарем у чужому домі і навмисне влаштовує голод у чужій йому країні...

Звичайно, народ «добрячий та плохий» у нашому літературознавстві не запримітив тих виразних національних акцентів. Так само, як читачі епохи Голодомору не помітили, що Шевченко показує і механізм організації голodomору, добре їм знайомий.

Саме цю повість Шевченко хотів побачити друком. Не менше 10 разів вона згадується у його листуванні і простижується її мітарства по редакціях столичних журналів. Були відгуки захопливі, були відмови. Але були й пропозиції «дещо скоротити». Не підійшла повість для російських журналів...

В підтексті назви — гірка іронія, так само, як у підтексті драми «Боярня» Лесі Українки...

Але ні в якій повісті, в тому числі і в повістях Гоголя, нема такого прозріння в суть трагедії поєднання морально несумісних начал. Микола Гоголь розумів ту несумісність: у нього нема змішування, він його боявся...

В повісті Шевченка дівчина, вихована в українській традиції, силювано відається за князя-москаля, начальника драгунів. Не просто росіяніна, а захисника системи і виразника ідеї підкорення. В ньому вмістилися «всі лиха, всі зла» — жорстокість, обман, розпуста і жадібність.

Той Мордат не вигадав. Нагадаємо, що Шевченка було заслано в дисциплінарний батальйон. Туди «батьки й матері» віддавали на виправлення своїх звірдніліх, розпутних дітей, які встигли заразитися усіма найважчими пороками бағачів. «Нема мерзоти і підлости, на яку вони не могли піти».

Цю тему розробляє Шевченко на канві притчі про блудного сина (повість «Близнята») і взагалі на глибині євангельських понять, де закорінене зло має своє втілення і свою послідовність.

У Гоголя такі персонажі є втіленням чорта, але він їх подає у пристойних фраках і з м'якими манерами. У Хлестакова і Чичикова усміхнені маски і хист зачаровувати. Шевченковому драгунові усе це не потрібно: він князь і начальник драгунів, опора імперії.

Взагалі чорт в Шевченковій стилістиці не фігурує, хоча він стоїть за хтивими розглітителями краси і непримітивності. І він жорстокіший і поспідовніший у своїх діях.

В повісті князь відразу зоріентувався, що честолюбна поміщиця Катерина Лук'янівна хоче видати свою дочку за князя. Він відразу готовий і на те, щоб одружитися, і на те, щоб прибрати до своїх рук маєток, і щоб там влаштовувати зі своїми драгунами п'яні оргії, і щоб знайомити зі своєю законною дружиною своїх повій...

І він нічого не втрачає, коли маєток горить, бо драгунів перекидають з Козельця в іншу губернію.

То було офіційно практиковане і легалізоване зло, яке лихоманіло Україну і накидало їй ще поверх кріпацтва. Узаконивши насильство, імперія узаконила усі форми використання підбитих народів для утримання військової сили. Слуга імперії зрікається усякої моралі, яка йому заважає у вічних походах, де потребне зухвалиство і нахабність.

Шевченко не окрєслює характерів Гоголівськими діяльністю чи лініями, але прозоро показує їх у ситуаціях

— Я, каже князь, купую овес і сіно, чи нема у вас на продаж?

— Є, каже Катерина Лук'янівна, — прошу сіда-ти.

От він сів, а ми з Катрусею пішли в другу кімнату дочитувати книжку. Тільки що почали читати, а в кімнату входить Катерина Лук'янівна та й каже: «Оце тобі, Катрусо, і твій суджений».

Ми як сиділи, так і завмерли.

Зторгувалися вони так само швидко, як Хлестаков у «Ревізорі». І так само відразу зрозуміло, що за цим стоїть...

А далі пішло, як після «родичання» на Переяславській Раді 1654 р.

— Ох, я не знаю, як мені і розказувати, бо тут піде таке страшне та погане, що гріх і подумати, не те що розказувати, — каже оповідачка.

— А почалося воно з того, що князь у кімнаті завів пса, — от як почалося нове господарство! Що божого дня банкети та гуляння, сеіту божого не бачши за тютюновим димом, а вже про інше нема що казати. — Наїдути п'яні, брудні осоружні такі, що не дай Боже і в сні таких бачити. Та ще кожен візьме з собою по денщику, такожу як осоружному, як і сам, і то не день і не два, і не три, а цілій тиждень гостяють. А чого вони за цей тиждень нароблять у покоях, то я і розказувати соромлюся. Свининець, справдешній свининець! Так що було вимиваемо та викурюємо після них цілій місяць.

А далі у повісті дивовижно відкривається адміністраторський хист «родича», що прибрав до своїх рук ключі від господарства і не пускав до комори господарів.

«І добенкетувалися до того, що на кінець зими нічого було і на стіл поставити. Драгунія, знаєте, наїде така голода, що хоч макітру порожню поставіть на стіл, та й ту з'їдять».

Далі автор наче зазирнув через сторіччя і побачив Голодомор 1933.

«А про те йому байдуже, що у мужиків із однією покрівлею не зосталося на хаті, все худоба поїла. У лісі не було вже й дерева живого...»

А діти, біоні діти! Просто пухли з голода. Лазять було по вулиці, мов щенята, і тільки й знаєть одне слово: «Папі, папі!»

Ви, може, думаете, що у нас хліба не було? Миши його йшли в скринях та коморах; літ п'ять можна було б годувати не тільки наше село, а весь Козельець. Так що ж ти робитимеш? — не дає людям. «Краще, каже, продам, як подорожчає, а люди хай дохнуть, од них прибутку мало».

Катруся моя бідолашна заїкнеться було замовити слово за людом... «Мовчи! — закричить він на неї, як на свого білого пса. — Хіба я не знаю, що роблю?» Сказано, звір, а не людина!

Повість «Княгиня» з'явиться друком більш ніж за 20 років по смерті автора. Мабуть в ті часи і не вірилося, що таке справді могло бути. Але якби вона з'явилася в 1933, якби зважився хто надрукувати її, то люди подумали б, що князь Мордатий заволодів ключами від усіх зерносховищ в Україні і поставив над вимираючими селами свою драгунію.

«Раз зайшли ми в одну хату. О, тієї хати, поки житиму на сейті, не забуду. Одчинили двері, а на нас так і війнуло пусткою. Входимо і бачимо: посеред хати лежить долі двоє худих-прахідих дітей, тільки коліна у них товсті. Одна вже зовсім скончало, а друга ще губками ворушить, а коло них сидить мати, простоволоса, худа, бліда, в розірваній сорочці й без запаски. А очі в неї — Господі, які страшні! І вона ними не дивиться ні на дітей, ні на кого...»

Неважко згадатися далі, що «княгиня» Катруся хотіла дати селянам намолотити хліба на насіння, а князь жорстоко покарав усіх учасників того «злочину».

Ідиний фінал такої драми — божевілля. — Княгиня у Кирилівській лікарні в Києві.

Повість написана в стилістиці 40-х років ХІХ ст.

Якби взялся за неї добрий режисер... Якби Олександрові Довженкові, замість Мічуріна, якого він «вигадав на 1000%», дозволено було робити фільм за повістю Шевченка, він би викроїв біз неї самі образи і дії. Мордатому додав би кінцевку — а, може й укоротив би на букву — м. Вийшло б по-княжому — Ордатов. Він би показав квітуче шевченківське село, яке під наглядом Ордатова почорніло.

Мабуть, він скористався б і «верхнім світом», з якого починається та чудова повість: Маленький хлопчик йде шукати заплізних стовпів, що підпирають небо... Маленький школярк навчається в дяка Софії і приймає від нього по сутках «безрезову кашу». А далі хлопець читає «Псалтир» над покійником.

Старший вже школярк ходить по селах Звенигородщини шукати собі вчителя маляра. Юнак знаходить собі вчителя в Петербурзі.

Юнак стає вільним художником.

Юнак стає апостолом серед своїх однодумців у Києві.

А в його 33 роки його не те що побивають камінням — йому оголошують, що він «бувшій»... Тобто його нема — є замість нього москаль дисциплінарного батальйону в піщаній пустелі.

I там десь з'являються усі недопиті пляшки з колишнього княжого саду. I сотні ордатових тянутися третячими руками до тих пляшок. I зі сміхом розказують, як вони до своїх законних хійон приводили під виглядом своїх «сестер» п'яніх маркітанток, і як це шокувало бідних хійон.

Художник витягє з-під шинелі аркуш паперу і малює «блудного сина» в ланцюгах, загнуданого дерев'яною палкою в роті.

Дуже густо насищена коротка Шевченкова повість. Дуже багато нюансів, які зараз можна сприймати за авторове прозріння в майбутнє.

Навіть в її композиції використано прийом оповіді свідка. Через СТОРІЧЧЯ цим прийомом усних свідчень скористається молодий американський науковець Джеймс Мейс і збере такі достовірні фактичні матеріали про Голодомор 1933, що перед ними поблякнуть офіційні документи.

Дуже далеко заглянув у майбутнє матері-удовиці Тарас Шевченко. Таке враження, що те страшне майбутнє стояло перед його внутрішнім зором і мучило його ще більше, ніж сучасне.

Власне, в тому і полягає таємниця геніальнosti поета, що перед його очима знають часові межі і відкривається ріка життя народного.

В пропонованому тут уриєку з есею Євгена СВЕРСТЮКА «Рік високого сонця» **айдеться про те, що видається голосним в особистості Тараса Шевченка, як і в ставленні його до Слова, — безоглядно повний екзистенційний вибір свободи. Що йдало йому силу здійснити своє життя в найвищому розумінні. Достеменність цього здійснення небесного дару якраз і зачаровує і робить Шевченка вічно актуальним.**

СВОБОДА

Шевченко самостійно відрився на національному ґрунті. Коли ми говоримо про «народну мудрість», то чому забуваємо, що це не нічийні посів, а цілком конкретні творці, хранителі і спадкоємці мови, пісні, культури й історичної пам'яті. Якщо порівняти таку обдаровану людину з народу зі збирачем фольклору, то часто переваги тієї простої людини над освіченою разючі. В українській літературі виведено багато шляхетних народних типів. Вони не поступаються високоосвіченим ні розумом, ні шляхетністю думок. От тільки потім вони «зрівновались» і десь губилися під пресом життя. У випадку з Шевченком маємо той самий народний тип, треба додати — козацький тип, здатний зберігати і обстоювати свої вартості. Тільки тут він незрівнянний, бо піднесений до геніальнності.

Щоб дійти до такого, потрібен був довгий родовід, покоління людей незалежного виховання і високої культури, як то було в аристократичних родинах, де змалку величали дитину на «ви», шанували її волю, зважали на її бажання — культивували свободу вільного вибору й шанували дар свободівної волі.

Десь острівками плекався і селянський аристократизм у релігійній атмосфері родини, в якій було багато вродливих шляхетних натуру. Шевченків дід, Довженків дід — це не дослідження і ненаписана історія народу...

За всіх умов внутрішня свобода — це дар, до якого треба самому підноситися, доляючи межі в собі і навколо себе, занедбані людьми високий дар. Він вимагає духу безоглядності.

Шевченко змалку чинив опір оточенню, замість пристосуватися до нього. Його «повстання» мусили опиратися на відчуття природного права і на реальну присутність небесних сил.

Інакше було б неможливим ігнорування влади земних сил, їхніх умов і приписів, названих чеснотами, — що йшло від народного світогляду.

Шевченко перший в українській літературі піднявся до повної свободи творчості (що було нечувано у міkolajivs'ki часи), до цілковитої внутрішньої духовної свободи. В міру свого росту ми бачимо дедалі більше, яка це важко доступна верховина — у світі, де кожен у сповітку умовності, пересудів і прийнятіх по-ніть. Людина довірливо сприймає їхню реальність за істину.

У густому переплетенні грішного з праведним було народне життя, в якому прийнято бачити позитивний бік, зберігання традицій, пісні тощо.

Легше ідеалізувати народ, ніж

пробиратися з гущі народу крізь дікі чагарники, де «сусіди лихії — вороги тяжкії», «люди гнутяться, як ті лози, куди вітер віє», «люди б сонце засупили, якби мали силу, щоб сироті не світило», «свої люди, як чужі, ні з ким говорити»...

Яка гірка і твереза колючість погляду на народ, за який поет почладе душу!

Звідки ж прийшло до Шевченка поняття вільного вибору, вільного світу — вільної безмежної волі?

Очевидно не так із народної традиції, як із козацького мітіу козацької вдачі. Але найголовніше, що та ідеальна верховина свободи була виплекана людьми не від світу съого, і була вона заповідана у пісні Кобзаря, що «серцем по волі з Богом розмовля», і то так, «щоб люди не чули, бо то Боже слово».

До Шевченка Україна була наче широким степом, де в громовицю можна було хреститися до Бога, а в погожі дні — розгадувати загадку могил і збирати реліквії, розсипані навколо без доляду. Спадщина, що передавалася від покоління до покоління, належала всім, як вода і сонце. Вона яснила вроною обличі і відцвітала з ними.

Він прийшов із ясною свідомістю покликання повернути свій народ лицем до Бога батьків, до втраченої історичної пам'яті, до драми вічної боротьби. Ця свідомість була у нього органічною і всеосяжною, як у Перебенді, перенесеного на вершину романтизму.

«Один він між ними, як сонце високе». І світ весь належав йому — не хата чи хутір, не могили-гори за селом, а дaleчінь — без меж.

Як небо блакитне — нема йому краю,

Так душі почину і краю нема.

Шевченкові була подарована воля у розквіті юнацтва, на двадцять четвертому році життя, — і він сприяняв цей повернений йому Божественний дар в абсолютній повноті. Ті, хто мають волю, часто не відчувають її вартості.

Багатьох дивувала його «невдячність»: він не обходив

із поклонами своїх благодійників і не зробив зі свого чудесного викупу історії на все життя. Швидше він прийняв волю, як волю Провідіння, і зобов'язаним почувався тільки Богові, «а більше на землі ні кому»... Його благодійники не знали, чим живе вицвіт іхної філантропічної активності, а коли він їм нагадував про себе, то заледве чи розуміли. Скажімо, поему «Катерина» Шевченко присвятив Василіві Андrijовичу Жуковському на пам'ять 22 квітня 1838 року.

Жуковський був дуже талановитою і доброю людиною, досить згадати самі його переклади з Шиллера. Не міг він не відчути глибини цієї поеми. Імовірно навіть, що він відчув її краще, ніж цензори, які обмежилися купромі. Проте як вихователь престолонаслідника, мабуть, із ляком відсахнувся від національної науки вже в перших рядках: «Хохайтеся, чорнобриві, та не з москалями».

Мусило вразити його: юнак так близько бере до серця долю обманутої дівчини і так пише про людей, наче він єдиний справжній господар пограбованого краю.

Ми не знаємо, чи дуже хвілювало Шевченка те розуміння. Бо мало про такі речі міг думати поет, який писав:

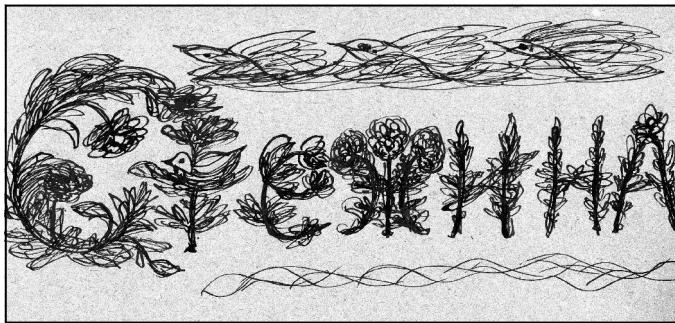
Ізноу на небо, бо на землі горе,
Бо на її, широкій, кутючка нема
Тому, хто все знає, тому,
хто все чує...

Шевченкові розмови з Богом відбуваються десь на високості. І то не розмови для читача...

З кн. «Шевченко понад часом», Луцьк — Київ, 2011

Пам'ятник Тарасові Шевченку у Вашингтоні

Петро СОРОКА

Її її її її

Я малий, та добре знаю,
що безсмертну душу маю,
що зірки в нічній пітмі
засвітились не самі.
Їх створив Отець Небесний,
Покровитель наш чудесний.
Я росту й не забиваю,
що душа піде до Раю,
якщо з чистими думками
ити Господніми стежками.
Щоб життя було барвисте,
я плають серце чисте.

Оксана ЛУЩЕВСЬКА

За пташечку

Молюся я, Господи,
за маленку пташечку,
що раз по раз у вікно
моє заглядає.
Даруй же їй, Господи,
любов свою й ласочку,
хай чарівні пісеньки
радісно співає.

Галина МАНІВ

**Моліться
за ворогів**

Я ворога у класі мав —
мене він заїзді ображав.
Отець Богдан сказав: — Не злися,
за нього ліпше помолися.
— Молитись за Романа? Hi!
Таке не до снаги мені.

Та панотець наполягав,
і я молитися почав.
Чи ж міг я на таке чекати? —
тепер Романа не візнати:
мене він вже не ображав
і навіть часом захищає.

Так ось чому Господь звелів
молитися за ворогів:
якщо ми криївникам простили,
то зло свої втрачає сили!

Леся МЕДИК-ЯРЕМЧУК

Молитва

Мій ангеліку маленький,
бережи моє серденько!
Нé пусти еріха до нового,
щоб не скривдив я нікого,
щоб не стало в серці темно,
підкажи, як бути чесним.

Олена ПЛАВЕНЧУК

Проста істина

Виструнчує думки Святе Письмо
і голосом Ісуса промовляє:
ти вибіли життєве полотно,
щоб серцем чистим
досягнути Раю.
Як світло, Божа істина проста,
як берег, що вмивається водою:
із іншими поводиться, друже, так,
як хочеш, щоб поводились з тобою.

Добро — це Богу на добрі, воно не піде надарма:
криниця, даючи нам воду, оновлюється і сама.

* * *

Клич собі сумління на підмогу, бо в житті критерій одні:
робиш ти добро, то служиши Богу, робиш зло, то служиши сатані.

* * *

Де я чув уперше вираз цей?

У дитинстві, від старих людей: тої, хто ласий до нечесних грошей — годуватиме тюремних вошей.

* * *

Чом до людських страждань байдужі і лиходій, і лихослов?
В лихих людей — камінні душі, в лихих людей — холодна кров.

* * *

Заздрі! Вас (і це підкresлить мушу) власна відача в землю загребе.
Чорні заздрощі пустивши в душу, знищують ви самі себе.

Сергій ТИХОЛОЗ

**Бувають
сонечка**

Бувають сонечка
у віконечках...
А буває сонечко —
у відеречку...
Коли доня маленька,
Лідоњка,
несе з кринички
водичку
бабі Марії
напитися.
Худеньке таке
й чорнявеньке
дівчаточко несе
сонечко,
сонечко несе
у відеречку —
бабі Марії
напитися.

Олена ВІТЕНКО

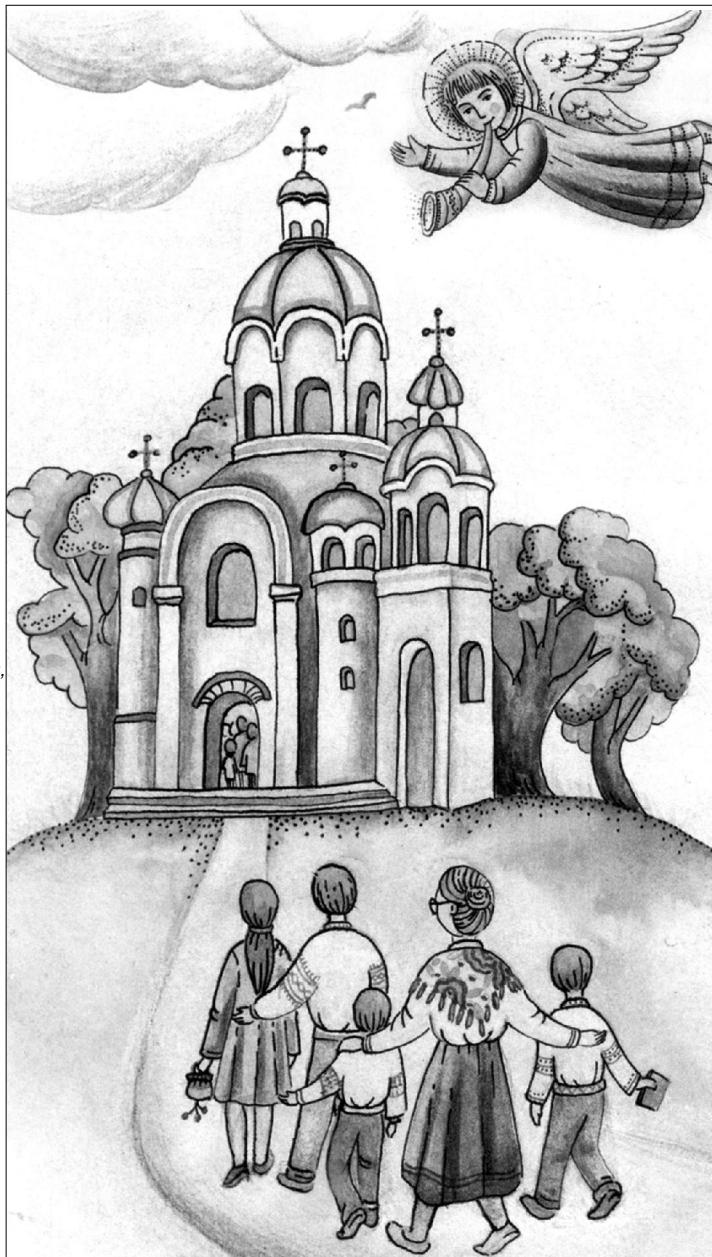
**Журавлинний
ключ**

Скресає крига на ставку,
Біжить пустун-струмочок,
Співа: — Веїллюся у ріку!
Весна іде! — дзюркоче...
Не віддає зими ключі —
Куса морозем уночі,
Та в піднебесні сині
Ключ лине журавлині.

Валерій БАРАН

**Прилетіли
лебеді**

Мабудь, уночі, коли я спав,
Прилетіли лебеді на став.
Раді всі — дорослі і малі:
Знову лебеді у нашому селі!

Малюнок Ірини Буток

Валентина СЕМЕНЯК-ШТАНГЕЙ, м.Тернопіль

I В ПУП'ЯНКАХ З ВЕСЕЛКОЮ ПОСЕЛЯТЬСЯ ДЖЕМЕЛ...

Маленька дівчинка побачила в себе на долоньці ніжно-кришталеву сніжинку і була вражена її красою. Міцно залишивши у своїй долонці це перламутрове сяйво, вона кинулася до сусідської Марійки, щоб поділитися своїм відкриттям. Серце дівчинки шалено застукотіло в грудях від хвилювання, що враз її охопило. Адже крикітна Марійка такого сніжно-блізого дива на цьому світі ще не бачила! Двері відчинила Марійчина мама. І яке ж було розчарування дівчинки, коли вона почула, що Марійка тільки тиждень як народилася, вона постійно спить і ще не розплющує очі... Дівчинка розкрила долоньку — сніжинки на ній як не було.

Цю історію розповіла мені тернопільська журналістка Оксана Небесна, власне, це вона була тією маленькою дівчинкою, яка захотіла поділитися неперевершеною красою довколишнього світу із новонародженим немовлятком. А пригадалася це мені, коли взяла до рук поетичну книжечку для дітей Тамари Ткачук-Гнатович «Вірші про найкращі пори: від сніжинки — до комори».

Ця книжечка — не просто цікава мандрівка у загадковий світ природи, а ще й відкриття у ньому самого себе, своєї сполученості з природою, з Божественим Абсолютом, який все це створив. Сьогодні, і добра, ще й до всього вона в

на жаль, у стосунках «людина-природа» — велика прогалина. Наші діти — пряме віддзеркалення наших думок, дій і вчинків. А які спостерігаємо вчинки та дії дорослих у сучасному суспільстві?..

«Сьогодні людянності влюдах стає все менше, тому що людському життю бракує гармонії... Через свою егоїстичну бажання людина обкрадає матір Землю, відбираючи в ній її блага — нафту, газ, заливо тощо, сьогодні порушений екологічний баланс. Тільки духовність може змінити людину, піднести її на вищий рівень». Автор цих слів сучасний індійський святий Сатья Саї Baba. І стосуються вони також наших українських реалій.

Невеличка за обсягом книжечка Т.Ткачук-Гнатович вельми актуальна за своїм змістовним наповненням. Авторка просто і водночас влучно та ненав'язливо у поетично-графічній формі розповідає про повсякденні явища природи, надаючи їм важливого філософського підтексту та особливової значущості, наділяючи їх людськими рисами. І це дуже добре, адже дітям з їхньою багатою творчою уявою в такій формі легша сприятими довколишній світ. Вчитись любити його, повсякчас творити добро. Тому й не дивно, що Тамарина «зима» зовсім не лютя, а ніжна і добра, ще й до всього вона в

нії сміється. Щоб підсилити цю властивість «характеру», авторка влучно добирає ніжно-пестливі слова: зимонька біленька, кокушок, санчата, бурулька, вередулька, сніжок... На відміну від снігу, який падає, сніжок у Тамари — бігає.

Книжечка ця — своєрідна профілактика-порятунок від небезпеки зачерствіння душ сучасних дітей, які мимоволі стали заручниками комп'ютерної епохи. Адже ми стикаємося нині з тривожною прикметою: на сільській зимовій вулиці не побачиш дітей.

А ось герой віршика Т. Ткачук-Гнатович — Сніг — несподівано «ожив» і став скликати дітлахів у свій дивовижний способ:

Ковані та сани

Зачекались вас.

Устаєайте рано,

Бо радіти час.

Впевнена, що той з дітвори, до чиїх рук потрапить ця книжечка, відразу після знайомства з нею:

Вmostисться в санки,

Щоб з горбка є долинку

Мчати залюби.

Незвичний у авторки і Дід Мороз. Він у своїх діях перевагу відає духовному, а не матеріальному началу. Подарунки — вторинне, а первинне — диво радості — те, що людина шукає все життя і до чого завжди інтуїтивно тягнеться. Як важливо зараз донести цю

мудру думку до розуму і сердець сучасних дітей, котрі, на жаль, здебільшого виховуються на рекламі, в якій немає «ні душі, ні серця».

Поезія Тамари Ткачук-Гнатович вчить дітей любові, доброти, чесності, працелюбності, вихову патріотичної почуття, прищеплює любов і повагу до українських традицій та звичаїв.

Багато природних явищ авторка олюднює. Так що книжечка ніби «вбривається» у містичну одіж. І у всьому, що тебе оточує, починаєш бачити Божественную присутність. Коли ніхто не належиться образити не те що якусь пташку чи тваринку, а навіть... травинку чи квітку.

Справді, Слово, пропущене через Серце, здатне творити дива. І коли хтось із батьків читатиме цю книжечку своїм дитині, яка ще не вміє читати, обов'язково згадає своє власне дитинство і неодмінно захоче піти у двір і разом зі своєю малечею зліпити Снігову Бабу, або ж погратися у сніжки, посадити дерево разом з дитиною, чи політи квітку. Що може бути краще від такого широкого і спорідненого спілкування?

У розділі «Весняний передріздвін» оживчає природа, світ виграє всіма барвами веселки. «Весняний» розділ сповнений особливої радісної дитинності. Це почуття зліття з природою,

Тамара Ткачук-Гнатович

Вірші
про найкращі
ПОРИ:
від сніжинки —
до комори

гармонійної єдності з Все-світом:

Дощуци щедресенський,
Пороси!
У земельку крапелько
Наноси!
Щоб траєа і вітоньки
Ожили,

Засміялись квітоньки,
Розцвіли.

Головні герої, а їх багато — сніг, дощик, сонце, земля, квіти, птахи, звірятьа, вітер, веселка, роса — «працюють» у злагодженному космічному ритмі. Через те книжечка нагадує разок доброго наїмиста, де кожна наїмистинка несе в собі святкові почуття, весняну ніжність, червневе літєпло, весеневий спокій...

Безумовно, книжечка Т. Ткачук-Гнатович — із тих, що допоможе будувати «єтичний фундамент» внутрішньої культури дитини.

Меланія ПАВЛЕНКО-КРАВЧЕНКО

Дивна крапелька

На околиці села з матусею і татом жила Мелантинка, дівчинка зі світло-руссими косами. Вона росла чимою, доброю і допитливою дитиною. Дуже люби-

ла спостерігати за метеликами, жуками та всілякими іншими комахами.

— Ой я цікаво! — вигукнула дівчинка й підбігла до квітничка. Усі квіти у ньому були прикрашені срібними наїмистинками.

— Що це таке? — здивовано запитала сама в себе Мелантинка.

Вона придивлялась до кожного квіточки, до кожного листочка у квітничку, на яких поважно сиділи й вибікливали під сонцем різними кольорами дивні крапельки.

— Певно, вони живі? — подумала дівчинка й торкнулася пальчиком до однієї з них.

Крапелька заворушилася, витяглась, мов черв'ячок, і стрибнула вниз, розсипавшись на ще дрібніші наїмистинки.

— Ой-йо-йо! — здивувалася Мелантинка. — Крапелька й справді жива! Якусь мить дівчинка стояла непорушно. Оговтавшись, вона відхилила стебельце квітки і зазирнула під листочек.

— Де ж ти поділася, диво-крапелько?

Аж раптом невідомо звідки допинув голос:

— Ти розбила кришталевий кухлик і розпіла цілющий напій. Дівчинка здригнулась і з переляку заплюшила очі.

— Пробачте, будь ласка!.. Я... Я ненарадком! — прошепотіла вона. Проте її цікавості не було меж. Здолавши страх, Мелантинка

ропзлющила очі, й неподалік запримітила Мураху. В одній лапці Мураха тримала кришталевий кухлик із цілющим напоєм, а іншою, ухопившись за ти-

чинку, розгойдувала квіточку, мов хвіля човника в морі.

— А скажіть, будь ласка, — запитала дівчинка у Мурахи, — хто подарував ці кухлики з цілющим напоєм?

— Кухлики подарувало Небо, — відповіла Мураха. — Розлив ціючий напій у кухлики і приніс на землю — Світанок. А Сонечко першими проміннями висипало у кожен кухлик по жменьці небесної Божої Сили. Поглянь, як веселковими кольорами виграє Сила Життя.

— Неймовірно! — сказала Мелантинка. — А можна скуштувати цього ціючого напою?

— Звісно, можна, — відповіла Мураха. — Цей напій оздоровлює усе і підтримує життя на землі. Придивись, якою свіжістю, бадьорістю, таємничістю дихає навколоїнній світ.

— І справді, — здивовано мовила дівчинка.

Вона нахилилась над квіточкою і скопила крапельку язиком, ій здалося, що крапелька була найсмачнішою, найсолодшою на світі. Радість наповнила її груди.

— Дякую, Боженьку, Сонечку, Небу! — підстрибуочує, усе дякувала дівчинка.

— Молодець, дівчинко! — мовила Мураха. — За все треба дякувати. Знай, щоб здоровою бути, треба рано вставати, у росах купатися, під першими проміннями засмагати, Силю Божу збирати. Недарма кажуть: «Хто рано встає, тому Бог дає!»

Попрощавшись із дівчинкою, Мураха пірнула в гущу квітів.

Í åäääääí÷íà ñòõõíéà

Стрілець і крачки

Над морем ведуться такі птахи — крачки, — схожі до чайки. Стрілець підстрелив крачку, перебив їй крило, і вона впала в море. Стрілець хотів її дістати, але в цю мить поналіпали інші крачки, дві з іх ухопили носами поранену за крила й полетіли, а за ними ще дві крачки. Як дві перші втомилися, то спустили поранену на воду; тоді її підхопили ті дві крачки, що летіли ззаду, і понесли. Так дві пари крачок по черзі несли поранену, поки аж принесли на великий камінь, що стиражував з води далеченько від стрільця. Стрілець підійшов до тієї каменюки, щоб узяти підстреленого птаха. Але тоді знову налетіли крачки і дві з іх ухопили поранену і понесли далі. Тоді стрільцеві зробилось соромно і він кинув крачок робити своє милосердне діло.

Птахи танцюють і роздовляють

Виявiloся, що птахи так само бавляться, як і ми, танцями та розмовами. Деякі породи птахів навіть дуже люблять танці, танцюють завжди мудро і з запалом. Багато вчених людей бачило це, а з-поміж них славний англійський природознавець Дарвін.

Танцюють, наприклад, дуже добре чаплі, а шуліка мудро колом туди й сюди кружить. Є дрібні австралійські пташки, що роблять собі з гілок та з листя затишні куточки, щоб там розмовляти. Це вони роблять осібно від гнізд, а гнізда по деревах мостять. Ці осібні хатки вони роблять там, де ніхто й нішо не буває, й закрашають їх хом'ям та травами і навіть чепурними черепашками.

Деякі птахи до танців ще й музику мають. Так звані райські птахи в Новій Гвінії дъзьбом та крилами держать якося до танців у лад. Найцікавіші танці у деркачів — сей птах у нас ведеться. Часами деркачі зираються чередою і роблять справжній бал. Повитягавши ший, вони сходяться, розходяться, крутяться, потім одразу стають, мов закам'яніши, а тоді знову кидаються танцювати. До того вони у лад до танців з усієї сили вигукують і так

До 150-річчя Бориса Грінченка

Борис Грінченко — визначний письменник, педагог, історик, етнограф, мовознавець, великий працелюб і просвітянин — сьогодні знаний в Україні чи не найбільше як творець славетного тлумачного Словаря української мови, що після десятиліть заборон був виданий у відродженій Україні.

Борис Дмитрович Грінченко народився 9 грудня 1863 року на хуторі Вільховий Яр поблизу села Руські Тишкі, на Харківщині, в родині збіднілих дворян. З 1881 р. почалася його освітньо-педагогічна діяльність, яка тривала до 1893 р. У цей час свої твори він підписував або власним прізвищем, або псевдонімом (П. Вартовий, Василь Чайченко, Б. Вільхівський, Іван Перекопітоле).

Перу Б. Грінченка належить, зокрема, кілька збірників віршів, близько 50 оповідей, кілька по-вістей і п'єс, ряд етнографічних, історичних, мовознавчих, публіцистичних статей, переклади ро-сійської і зарубіжної класики, педагогічні дослідження.

Грінченко був одним з перших письменників, який писав про дітей і для дітей. Це — «Книга казок віршем», «Українські народні казки, вибрані для дітей», «Розум та почуття у живої тварі» та ін.

Борис ГРІНЧЕНКО

ВЕЛИКИЙ ВЕЛИКИЙ БОЖИЙ СВІТ

З книги «Розум та почування у живої тварі»

широ роблять те все, що зовсім не-
магають: зі свого балу вони розходять-
ся хитаючись, заточуючись, за малим
не падаючи.

— він думав, що це теж дівчинка. Здається, цей же таки Боб врятував з популм'я поросята, бо йому, певне, жалко було, що вони живі та загинуть. Поросята пищали, вищали, тікали від нього, але він іх не покинув, усіх поодинці повиносию.

Справжній Діамант

Між Швейцарією та Італією є гори, що звуться Альпі. Вони такі високі, що сніг на їх ніколи не тане. Ідучи з Швейцарії в Італію, треба переходити через ці гори. Дорога йде горюю Сен-Бернардом, а потім — по Монблану.

Боб- рятувальник

У Англії, в місті Лондоні, одна собака врятувала дванадцятеро дітей, та

Справжній Діамант

Між Швейцарією та Італією є гори, що звуться Альпи. Вони такі високі, що сніг на іх ніколи не тане. Ідучи з Швейцарії в Італію, треба переходити через ці гори. Дорога йде горою Сен-Бернар. На цій горі є монастир. Найголовніше діло в ченців з того монастиря — шукати замерзлих. Там узимку бувають такі завірюхи, що на п'ять аршинів снігу намітася, і люди під такі завірюхи часто замерзають. У ченців є собаки. Цих собак вивченю шукати

до його і підставив свою спину, щоб хлопець сів на його верхі. А як той сів, Діямант поні його в монастир. А в монастирі було тим часом горе. Та жінка, що принесли її ченці, була маті тому хлопчикові. Як опротиніла вона та побачила, що її хлопця нема, то тяжко злякалась і хотіла, не зважаючи ні на ніч, ні на бурю, бігти його шукати. Коли це задзвонено коло дверей в дзвоник. Одчинили двері, аж то Діямант сіпав за дзвоник, а на спині в його хлопчик сидить. Увійшов змучений Діямант у хату, і маті побачила, що то її сина він врятував і приніс у монастир.

Коник хоче підкуватися

Вільям Сінклер, учитель, купив собі малесенького коника, з тих, що звуться поні, щоб їздити в школу, бо жив він від школи далеченько. До того часу коник був не підкований, учитель повів його до коваля, і той підкував його. Другого дня бачить коваль, що до кузні підходить учителів коник. Коваль одігнав коника від кузні в той бік, де була вчителева хата. Трохи згодом дивиться, аж знову коник зазирає в кузно. Коваль знову хотів його прогнати, але випадком глянув на ноги і побачив, що одна нога без підкови, і тоді він зробив підкову, підкував коника і дивиться, що ж буде далі. Коник подивився на коваля пильно, ніби питався, чи вже кінець; потім помалу ступнув кілька разів, ніби запитував, чи добре припасував коваль підкову, а тоді весело заіржал і побіг додому.

Кішка вірить своє му хоязінові

Один чоловік виїхав з дому на два місяці, а в його квартирі оселилися на той час два його приятелі. У чоловіка було троє кішок, і одна з них, англійська, була дуже тиха й ласкова і любила свого хаязіна. Молоді хаязіни полюбляли дратувати й лякати кішок, так що їм без старого господаря поганіше стало жити. За кілька день перед хаязіновим приїздом англійська кішка на величезнення, але ніхто того й не знав, бо вона заховала їх за шафами з книжками. Нарешті приїхав хаязін. Англійська кішка підійшла до його, і він погладив її, поласкав. Через годину, увійшовши в ту хату, де звичайно вмивався і вдягався, хаязін побачив, що в куточку лежить кішка з кошенятами. Слуга розповів хаязінові, що як він приїхав, то кішка зараз почала переносити в зубах кошенят з-за шафи і поклала їх на тому куточку, де хаязін і перше дозволяв їй держати дітей. Тे-

Хитрий Карло

Одна сім'я щороку влітку виїздила на кілька тижнів до моря купатися. Була в тих людей собака Карло. Вони її з собою не брали, а кидали в місті з тією людиною, що застовалася берегти хату. Не подобалося це собаці. Де ж таки! Як усі дома, то так гарно, весело, а то зоставайся з однією людиною

і нудьгу кілька тижнів! І через те, як починали пакуватися, щоб вийздити, то Карло починав гніватися — гавкав, вив, вищав і всяким іншим способом виявляв своє незадоволення.

Одного разу, як почали пакуватися, то помітили, що немає Карло, десь зник. Діти вибігали ввесь двір, увесь сад, гукали, шукали Карло за кожним кущиком — ніде немає. І обідати посидали, а собаки немає. Так і рішили, що хтось украв його. Діти страх як журилися, бо дуже любили свою собацю.

А тим часом пакування вже кінчалося. Зосталося тільки скласти дещо у великий шкурятинний мішок, що лежав у кутку. Взяли мішок, аж він непорожній. Глянули, що в йому, аж там — хіба ж не диво! — там лежить Карло! Скрутився, зібгався, мабуть, щоб менше помітити його було і запевне дуже голодний. А він же чув, як їли, чув, як і його кликано істі, і таки не виліз із своєї схованки. То ж, мабуть, думав, що його не помітять у мішку і візьмуть з собою. Всі в сім'ї сказали, що Карло заробив, щоб його взяли, і взяли його з собою до моря.

З того часу він щоразу, як починали пакуватися, власив у шкурятинний мішок і його щоразу брали до моря, а не кидали дома.

Собака їздив за лізницю

У одного англійця було два будинки: один у селі Ллан-Бедрі, а другий верст за п'ять у місті Гарле. І був у його норвезький собака Нерон, дуже розумний. Він добре знав обидві господії свого господаря і жив то в тій, то в тій — де схочеться. Але не любив він ходити пішки, а здебільшого їздив за лізницю. Прибіжить на вокзал у Ллан-Бедрі, вскочить у поїзд і дійде до Гарле, а там вискочить. З Гарле в Ллан-Бедрі він так само їздив. І ніколи не помилювався, ніколи не сідав не в той поїзд.

Собака жартує з сорокою

На хуторі був старий собака меделян Тулер. І була там свійська сорока. Вона й Тулер були великі приятелі, і сорока часто дратувала Тулеру: хапала м'ясо з перед його, тягала його за хвіст і таке інше. Тулер ніколи на неї не гарчав, але ось як жартував з нею. Още хаязін іде куди-небудь і дістє Тулерову нести свій ціпок. Собака візьме ціпок у рот і несе, а сорока сяде на ціпок, щоб й її Тулер ніс. Ну, він і несе, а потім раптом і випустить ціпок з рота. Ех, сорока як злякається, як затріпоче крильми, як закричить! А Тулер знову візьме ціпок у зуби і несе.

Благородна собака

У місті край моря в двох суміжних дворах було двоє собак: ньюфаундленд і британ. І чогось вони не мирили: як збіжаться, так і погризути. Одного разу до того догризлися, що

обидва покотилися в море. Там уже не до грізни було, а треба було рятуватися. Кинулися собаки пливти. Ньюфаундленд плавав дуже добре і вже незабаром був на березі і обтрушувається. А обтрусившись, глянув на море та побачив, що його ворог зовсім знеслися, вже не може пливти, вже потопає. Ньюфаундленд мершій кинувся знову в море, підплів до британа, вхопив його зубами і пристяг до берега.

Кицька грас

В одній господі живла кицька Топсі; дуже гарненька була: шерсть на їй — біла-бліда, довга і м'яка, як наче шовкова. Ще бувши кошеням, стрибала вона по стільцях та стрибнула і на відчинений рояль. Ну ї злякалась же вона, бо, стрибнувши на рояль, вона ж заграла на йому. Так і метнулася геть, як попеченна.

Через кілька днів знову якось не встереглася і стрибнула на рояль. Цього разу, мабуть, ще дужче злякалася, бо стрибнула на басі, і музика, мабуть, здалася їй така страшна, як грім.

Після цього ще не раз траллялося її зачіпати рояль і нарешті вона, мабуть, помітила, що хоч воно і страшно притимті, та лиха її ніякого не робить, і, мабуть, музика її навіть сподобалася, бо, побачивши одчинений рояль, кицька сідала на стілець перед ним і злегенська торкала лапою клавіші, і видно було, що це їй дуже подобається.

Звірі докоряють

Це було в Африці, там, де живуть мавпи. Кілька солдатів та офіцерів підійшли до хутора і попросили спочинти. Коней вони поприв'язували в гаю, і кілька солдатів зосталися біля їх, а останніх підпорожніх покликали обідати на хутрі. Під час обіду прийшов солдат і сказав, що по деревах лазять мавпи, а коні їх лякаються. По обіді офіцер пішов у гай подивитися, що там робиться і, побачивши мавп, стрельнув. Куля влучила в мавпу. Поранена мавпа швидко полізла з горішніх гілок на нижню. Офіцер думав, що мавпа хоче на його кинутися, але помилився. Мавпа не кинулася на нього, а стала на гілці, притулила руку до рани, тоді показала її офіцерові всі закривлену і так докірливо подивилася на нього, наче казала: «Нашо ти це зробив?» Офіцерові страшно боліче стало, він повернувся мовчі і пішов на хутрі. Трохи згодом прийшов солдат скласти, що мавпа вмерла. Солдатові

було сказано, що приніс мертву мавпу. Але як солдат прийшов у гай, то мертвої мавпи вже не було: інші мавпи забрали її й понесли. І ні одна вже не вернулася.

Вдячний слон

Це було в Індії під час війни. Там на війні бувають і слони: гармати возять тощо. Слон везе, а погонич сидить у його на спині. Одного разу, під час баталії, привезли слони гармати і мусили знову вертатися, щоб привезти ще; коли це одного погонича поранено, і він упав додолу. Він хотів устать і ніяк не міг: що підведеться, то затрапає і впаде. Слон це побачив і, мабуть, зрозумів, що коли його погонич зостанеться на землі, то його заточуть, і піднімав його з землі хоботом. Солдати кинулися, щоб узяти пораненого, бо слон повинен був іти по гармати, але слон не віддав їм свого погонича: він помалу обережно однією його на безпечне місце і там положив, а тоді вже пішов по гармати.

Цей погонич завжди був добрий до свого слона, і слон за добрість одягив йому.

Кара злодіям

Молоді граки, як почнуть мостили собі гніздо, то іноді допускаються злодійства: побачать, що якесь гніздо зосталося порожнє, бо хаязін обосів десь полетіти, то вони й почнуть з його хвойників витягати та на своє гніздо носити. Але ж це ніколи ім не минається. Граки, прилетівши до свого гнізда, бачать яку їм шкоду зроблено і, мабуть, жаліються громаді своїй на злодіїв, бо незабаром граків з восьмежерно чи й більше налітають на гніздо молодої пари і геть чисто розтягнуть його. Тоді молоді пари впевняються, що злодійством не прокивеш, і починає вже чесно здобувати собі дерево на свою хату.

Спадщина

Християнські реліквії давнього Києва

Василь ПУЦКО

Хрещення Русі 988 р. стало початком нової історичної доби, позначененої широким запровадженням нового світогляду й опануванням великого культурного досвіду Візантії. Йдеться про організацію церковного управління за грецьким зразком, про активне сакральне будівництво й про намагання, що долучитися до вшанування християнських реліквій. Останні спочатку могли бути лише імпортованими, до того часу, коли мали з'явитися власні, себто мощі, меморії, чудотворні ікони. Як це явище можна спостерігати у давньому Київі, де протягом кінця Х — початку ХІІ ст. як найбільш концентрувалося церковне й культурне життя? Доводиться опиратися на відомі історичні факти.

Чи не найбільше християнських реліквій було зосереджено в храмах і монастирях візантійської столиці. Про це свідчать середньовічні паломники, котрим довелося бачити на власні очі царгородські святині. Досить всього залишалося навіть після вчиненого хрестоносцями погрому в 1204 р., як про те можна довідатися із спогадів руських мандрівників XIV — XV ст. Варто зазначити, що Константинополь був основним джерелом християнських реліквій, котрі протягом кількох століть потрапляли до Русі.

Церковна топографія давнього Києва, з його розпочатою лише від кінця Х ст. християнізацією, значно скромніша. Порівняно також небагато загадно в ньому реліквій, які до того ж після монголо-татарської навали 1240 р. вважали втраченими. Однаке спід їх загадти, бо це насамперед сторінки нашої історії. До цього переліку належать: 1) глава св. Климента, 2) перст св. Іоана Предтечі, 3) мощі св. Ольги, 4) мощі й раки св. Бориса і Гліба у Вишгороді, 5) ніготь і меч св. Бориса. З них тільки дві перші реліквії привезені, за певних обставин, тоді як решта пов'язана з місцевими святыми з княжого дому.

Літопис (за Іпатієвим списом) повідомляє про те, що «Володимир же поим царюю і Наастаса, и попы Корсунськыя мощы святого Климента, и Фива ученика его». Йдеться про мощі св. Климента I, папи римського (бл. 92 — бл. 101), знайдені в Херсонесі 30 січня 861 р., що ілюструє відома мініятою Ватиканської менології (бл. 985 р.).

В загаданій композиції зображені мармуровий саркофаг, за типологією й схемою декоративного оздоблення подібний до саркофага князя Ярослава Мудрого, що дає підставу для їх ототожнення. Що стосується Фіва «ученика его», то це помилково означена св. Фіва дияконіса (I ст.) з кенхрейкою пристані біля Коринта, згадана апостолом Павлом у посланні до Римлян (16,1-2), пам'ять якої внесена до церковного календаря під 3 вересня. Як виходить з літописного оповідання про київські події 1147 р., чернігівський єпископ Онуфрій заявив: «а глава оу нась есть святого Климента».

Для єпископа Титмара Мерзебурзького, німецького хроніста, котрий відвідав Київ незадовго до своєї смерті в 1018 р., Десятина церква — «ecclesia Christi et papa Clementis» (церква мученика Христова і папи Климента). Можливо, що там було влаштовано на честь св. Климента окремий боковий вівтар.

Важко нині коментувати походження і долю занесеного у давнину до Київа перстя св. Іоана Предтечі, особливо в контексті відомостей про його

перед його вбивством в 1174 р. зник.

Вважається, що після того як мощі прп. Теодосія Печерського в 1091 р. перенесено до Успенського собору, невдовзі, саме в 1108 р., встановлено йому святування, щоправда обмежене. Проте пам'ять перенесення його мощів в місцезаселеніх Євангелій простежується лише від першої половини ХІІ ст., пізніше з невідомих причин зникає.

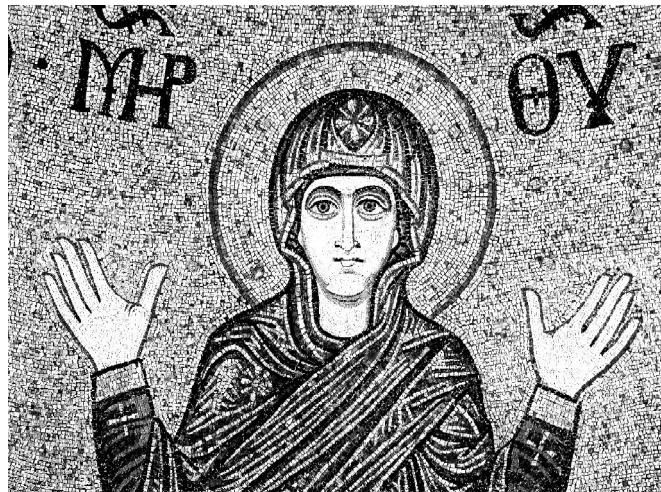
Найдавніші з вшанованих у Київі ікон не збереглися, і певне уявлення

мо якого іконографічного образу. Дослідники цілком непереконливо пропонували різні варіанти. Мабуть певну рациою мав М. Петров, включаючи її відтворення в одній з київських рельєфних керамічних іконок XIII ст.

Наведений перелік ікон Богоматері, що мали з'явитися у Київі упродовж десь півтора століття, ніяк не вичерпує коло тих високого мистецького рівня сакральних творів, котрі потрапляли з Константинополя за різних обставин і з часом набували слави чудотворних. Тут могли бути також ікони з іншими сюжетами. Приміром, невеличка бронзова ікона з изображенням Спаса на Престолі й Архангела Михаїла з Пророком Аввакумом, XI ст., може відтворювати колишню літній ікону київського Видубицького монастиря. Мідний, прикрашений чорнінням, візантійський хрест кінця XI ст., пов'язаний з ім'ям Марка Печерника. З часом виникла легенда, ніби преподобний пив з нього воду.

Сучасний дослідник не може бути цілком переконаний в тому, що йому відома найбільша й найістотніша частина давньої київської мистецької спадщини. Тож і християнські реліквії в якості її реальної принадлежності радше сприймаються неначе конкретні приклади певного явища. Бо вшанували також стінописні зображення, мозаїки, пов'язані з конюхів вітварної апсиди. Постать Богоматері Оранти, Непорушної Стіни, досі заповнєю кохну вітаря Софійського собору. Апсидална мозаїка Великої церкви Київо-Печерського монастиря не збереглася, але її можливим відтворенням, мабуть, є визначна ікона Богоматері Великої Панагії, виконана в 1220-х рр., котра помітно відбиває особливості мозаїчної техніки, не властивої звичайним іконописним творам. Варто також нагадати, що на деяких софійських фресках у Київі помітні сліди кріплення на їх поверхні металевих шат. В грецькому церковному інтер'єрі таке явище існує дотепер, що, зокрема, наявне в афінських храмах постівантійської доби.

Наявність широкого істфіко-культурного контексту дозволяє вірно зrozуміти певні явища у духовному житті давнього Києва. Як відомо, в стіні, стоявій колоні візантійських церковних споруд, так само як до фундаментів та престолів, вмруювали частки мощів. Отже згідно з цим був наказ Богородиці, що його цитує «Слово о приществі мастеръ церковныхъ от Царяграда къ Онтонию и Феодосию» в Київо-Печерському патерику, покласти мощі мучеників саме «въ основанії» Печерської церкви. Склад мощів, як з'ясувалося, цілком царгородський. Автор оповідання не з'ясував, де містилися частки мощів, але за столою живою традицією від XVII до XIX ст. простежується звичай врізати до відтворення Печерської ікони Успіння Богоматері прямоокутний релік-

моці за столою церковною традицією, за якою окрім частки мощів пізніше мали зберігатися в Успенському соборі Київо-Печерської лаври, а також в Успенському і Благовіщенському соборах московського Кремля. Проте їх ототожнення з перстом, принесеним до Київа близько 1092 р. й приміщеного в церкві св. Іоана на Ситомлі Купшина монастиря, про що сповіщає коротке сказання в складі Четїх-Міней XVI ст., залишається проблематичним.

Земні рештки св. книгині Ольги, за свідченням Степенної книги, св. князь Володимир переніс до Десятинної церкви. Літописні тексти, разом з підтверджуючими підтвердженнями з 1072 і 1115 рр. про перенесення мощів св. князів Бориса і Гліба у Вишгороді, згадують їхні дерев'яні та кам'яні раки. Особливо цікава вказівка на те, що князь Володимир Мономах «оковав сребром з златом, и оукры гроба ею, також же и комары покова сребром и златом». В археографічному творі про ці виконані в 1102 р. роботи сказано докладніше. Завдяки тому можна гадати, що це зроблено за зразком візантійського срібного ковчега — мощевика св. Димитрія Солунського, котрий відтворював ківотр — октогон у базиліці св. Димитрія у Салоніках, а певні деталі були подібні до романських золотарських витворів. Доля мощів святих князів, так само як згаданих рак з їх дорогоцінним оздобленням, залишається невідомою. Ще важче з'ясувати, коли саме зник гробів св. Бориса, а меч належав князю Андрію Боголюбському, та пе-

Закінчення на стор. 16

ГРОМАДЯНСЬКА ПОЗИЦІЯ

Законопроєкти про вищу освіту: вибір між лікуванням корупції та чиновницькими вигодами.

Триєвє сусільна дискусія про те, якою буде вища школа, яким має бути український університет, як створити для наших дітей справді якісну освіту.

Надію на оптимізм вселяють виступи студентів та їх протест проти спроб влади законодавчо закріпіти підготовку напівосвічених і слухняних.

Ми всі люди своєї епохи, щоб це зрозуміти — достатньо глянути в дзеркало сумління. Але зараз ми розглядаємо соціально і національно важливі питання.

Що нас об'єднує? Діти і онуки. Тож про вибір цінностей. Якщо поставити на шальки терезів корисливість, сітість і багатство, а на інші — любов, шану і повагу, то всі батьки, незалежно від політичної орієнтації, виберуть ці ідеалістичні цінності. Вони захочуть мати порядних дітей та онуків.

Для цього треба забезпечити нормальну освіту вільної людини згідно з демократичними засадами. А для цього нам потрібна десоветизація та розкріпачення університетів та шкіл, десятиліттями керованих зверху.

Ми мали б над міністерствами освіти і культури повісити великий дзвін, який би дзвонив щоразу, коли стеля освіти та культури опускається до соціально небезпечних меж. Сьогодні цей дзвін пущав би постійно. Соромно в громадському транспорті читати оголошення, скільки коштує диплом, соромно навіть говорити, що це за написи, іноземцям.

Ця фальш опускається на всі ділянки життя: професорові треба платити за

екзамен, так ми купуємо фальшиві знання. Ми так само купуємо фальшиві ліки, фальшиві послуги, фальшиві товари.

Цьому треба поставити край — або ткати, або лікуватися. Слабкодухі тікають, нормальні лікуються. А лікуватися слід повертанням до правди і закону.

Маленька клітінка — зовнішнє незалежне оцінювання — його зовсім легко запровадити, якби на заваді не стояли ситі і зухвали чиновники. Це не універсальний рецепт, але перевірений роками засіб лікування корупції. А разом з тим почати лікувати й інші ділянки організму, охопленого метастазами корупції.

Отже, перед нами не вибір між кращим чи гіршим законопроектом. Вибір між тим чи лікувати, чи далі паразитувати на людських слабостях.

P.S. Поза межами 3-хвилинного формату залишилися не виголошенні думки.

Про моральний обов'язок стосовно мертвих, живих і ненароджених.

Про моральний злочин — обман і обкрадання малих, що їх заражають педагоги і педофіли своїми пороками.

Про систематичний моральний злочин — створення дітям порочного світу фіктивної освіти і фіктивних дипломів, облюдних корумпованих авторитетів та вироблення «комплексів Ківалова».

Про все це присутні в цій залі знають. Я не розумію, чому не називають речі своїми іменами.

Учасник Ініціативної групи «Першого грудня» ЕВГЕН СВЕРЕСТЮК щодо комітетських слухань «Про законодавче забезпечення розвитку вищої освіти в Україні».

З листа до редактора

Вельмишановні члени групи «Першого грудня»!

Ідеї Хартії вільної людини — це і мої ідеї. Хоч я не журналіст, а пишу багато і скрізь. І зі сцени виступаю... Народ починає розуміти суть того, що діється.

Українська нація потребує національного лідера — провідника, який би прагнув побудувати нову гуманну, демократичну, соціально-справедливу українську державу.

Мета Спілки Українців Австралії визначена гаслом: ідейно-національна, дійсно державницька політична платформа. Цей ідеал державно-політичного життя повинен здійснюватись в Україні, де впродовж 20-ти років про нього забули або ним нехтували.

Усвідомлюючи себе Українською Унітарною Незалежною Державою, ми маємо піднести наші духовні й культурні національні цінності на рівень державного права, задля їхнього захисту та утвердження.

Ми повинні знати свою історичну постаті і герой, як давніх віків, так і недавнього часу, героїчних дисидентів 60-80 років ХХ ст. Знати свою літературу й мистецтво. Пропагувати свою культуру. Адже лише ті народи, які розуміють своє високе духовне призначення, можуть створити гідну державу, де людина отримає істинну свободу і можливість розвитку.

...Про Праукраїну є свідчення відомих авторитетних людей у світі. Чому сьогодні український народ не отримує правдиво історичної інформації про нашу давню і новітню історію в навчальних закладах, у ЗМІ?

Нова ера України розпочалась, майбутнє за нами.

Федір ГАБЕЛКО, Мельбурн, Австралія

«І іçí àéðå
ї ðàâäö,à і ðàâäà
ââñ âïüí èì è
çðî áèðü»
(Л.â. âïä Éâá à 8.32)

В «Нашій вірі» уже повідомлялося про вихід унікальної покаянної сповіді-книги Д. Гойченка «Сквозь раскулачивание и голodomор»

Автор — тонкий психолог. Він описує різні душевні стани людини після тортур і переслідувань, коли до гонителів приєднуються розкладені в атмосфері терору шкурники, доносителі і лжесвідki.

Він відтворює атмосферу «класової боротьби» і цъкування, і секретності, яка означала: мовчати і нікому не казати правди. То була атмосфера боговідступництва.

Дмитро ГОЙЧЕНКО

КРІЗЬ РОЗКУРКУЛЕННЯ Й ГОЛОДОМОР

Пройшовши метрів 150 від села, ми побачили праворуч, метрів за десять від шляху, яким ішли, високий дерев'яний хрест. Від нього вілів лише гнилий стовп, розхитаний вітрами. Від перекладин ж збереглася тільки середня її частина, а згнилі краї давнім-давно відпали. На хресті зі східного та західного боків висіли ромбовидні шматки жерсти, що колись були іконками. Вони тримались лише верхніми

і нижніми кутами. Боковим кутам не було за що триматися, вони без кінця гнулися туди й сюди поривами вітру і були дуже пом'яті. Жерсть геть пойде на іржю і місцями просвічувалась. Від зображення на іконах не лишилося й сліду і вся поверхня являла собою суцільне темно-коричневе поле.

Закінчення на стор. 12

КРІЗЬ РОЗКУРКУЛЕННЯ Й ГОЛОДОР

Закінчення.

Початок на стор. 11

Всі ми якось машинально, не знати чому, звернули з дороги і пішли по росі, що густо вкрила стерню, прямо до хреста. Хтось із нас сказав, сміючись:

— Треба покропити, раптом обновитися!

Всі ми засміялися, і дивлячись на хрест, почали справляти малу потребу, хто на хрест, а хто на горбок землі, що під хрестом. Навколо стояла тиша і не було видно жодної живої душі.

В X. комсомольцям звеліли оформити відповідні папери і обіцяли прийняти їх на навчання, а нам двом — відмовили. Переночувавши і оглянувшись визначні пам'ятки міста, десь ополудні ми вирушили тим же шляхом назад.

Стояв чудовий погожий день. Осіннє сонце досі щедро розливало своє яскраве світло і тепло. Було саме якраз одне з великих свят. Простуючи лісовою стежкою, милючись красою осінньої природи, ми весело перемовлялися, борювались і грались, поки, нарешті, незчвучились як опинилися на краю лісу, звідки залишалося близько півкілометра до хреста.

— Хлопці, дивіться, скільки народу! — вигукнув один з нашого гурту, що найперший вихопився з лісу. Дійсно, на околиці села виднілося велике юрмище людей. У мене, та певно і в інших, з'явилось почуття якогось хвилювання, і ми мовччи, пришивидшивши кроки, кинулися до натовпу, не зводячи з нього очей.

Виявилось, що біля хреста, на який ми напередодні справляли малу потребу, зібралося не менше тисячі людей. Стояла надзвичайна тиша. На обличях людей було написане небувале будження і немовби страх.

— Що таке сталося?.. — запитали ми.

— Ікона обновлюється... — відповіла таємничим шепотом бабуся, очі якої сяяли радістю.

Ми цілім своїм гуртом почали прокладати собі шлях поблизу до хреста. Майже весь люд юрмився зі східного боку, де діялося оновлення. Нам вдалося пробратися в натовп настільки, що хрест опинився перед нами всього на віддалі трохи метрів.

Важко було повірити в реальність того, що явилося перед очима. Цілій верхній кут підіїної іржкої жерсті сяяв чистою яскравою свіжістю барв.

Ніс, очі, лоб, верхня частина голови (Спасителя), німб і два янголики пообій над головою були наче щойно намальовані фарбами.

Мене охопив якийсь незображенний страх і навіть трем пройняв тіло. Хвилювання мое ще більше зросло, коли я побачив, як темне поле іржавої жерстіні поволі непомітно для ока опускається вниз і на його місці з'являється яскраві кольори. На зображені уже з'явився рот. Темна пелена відходила вниз рівною смужкою, як немов відтягували вниз якусь занавісу, що за нею був захований святий лик.

Я буквально оставів від враження та разом з тим здатен був про щось думати.

Весь народ стояв як укопаний, хрестячись і шепочучи молитви.

До хреста пробрався якийсь п'яній. Зі словами: «Зараз перевіримо», — він

видерся по хресту вгору. Тримаючись однією рукою, він пальцями другої руки почав мацати по Ліку. Потім, поглянувши на пальці, знову почав язоти.

— Ай справді, їй-богу, не пофарбовано, — вигукнув він і, зірвавшись, упав на землю.

Ніхто навіть не посміхнувся.

Коли пелена опустилася настільки,

* * *

Не минуло й двох місяців після звільнення, як мені стало відомо, що передбачається новий набір «ворогів народу», і в списках кандидатів числилось я і я. Інакше я бути не могло. НКВС змушений був погодитися на мое звільнення, але він не міг вибачити мені відмагання, корте, можливо, не одного «ворога народу» утримавши від «истості сердечних зіянь».

[...]

Довелося вткніти в іншу область. Та оскільки всевидяща око НКВС менше ніж за рік «наколо» мене і там, то треба було негайно змінити

адресу. Я тоді працював і розрахувався з заводу було неможливо через закон від 28 червня 1940 року, яким коже в «вільний» громадянин ССР був закріплений за своєю місцем роботи, тож полишити її означало потрапити до в'язниці на декілька років. Довелося вткніти

потайки,

попри зображення відкрилось до половини грудей, пролунав крик тих, що стояли з західного боку хреста:

— Дивіться, дивіться, і тут почалося!

Люди кинулись туди. Я опинився прямо біля самого хреста. І тут я побачив, що тло над головою і верхня частина німба уже сяяли. І далі відбувалося все так само, як із першою іконою: з-під пелени, що рівною смугою опускалась вниз, відкривався сяючий лик. Коли зображення відкрилось майже повністю, ми почали вибиратися з натовпу, що за цей час дуже збільшився.

На шляху в селі там і сям лежали комсомольці і, піднімаючи ноги в напрямку хреста, чинили близонірські вихватки та богохульствували. Однак робили вони це якось невпевнено, якось соромливо, злідтишка, радше з обов'язку, не через свою безбожні переконання.

Ми йшли поспіхом, не мовлячи один одному ні слова. Кожен був занурений в себе... Серце було переповнене дивовижними і неймовірними враженнями від побаченого.

Будь-яка ідея є обманом, оскільки вона спирається на умовні, вигадані людиною істини. Не існує двох людей з абсолютно спільними інтересами і з цим звanoю спорідненістю душ, бо якщо сьогодні вони борються за спільне добро, то завтра це «добро» може стати для

них «яблуком розбрата». Адже те що для одного є добром, для іншого може стати злом. Який смисл заподіювати комусь зло в ім'я добра для інших або чинити добро одним ціною зла іншим?.. Жоден мир, взаємна довіра і любов між людьми неможливі, оскільки людина за своєю природою підла і нездатна на вчинки заради блага когось іншого, а деякотрі навіть тішаться чужими стражданнями. Загальнє ж благоденство можливе лише за умови взаємної поступливості та допомоги.

Отже, людство хай собі йде своїми природними шляхами – взаємного покирання. Можливо, більшовицька система, без кінця нацьковуючи одне на одного підліх за свою природою людей, приведе в решті решт до того, що у спосіб взаємного знищення вони один одного проковтнуть, і коли залишиться зовсім мало людей, і тоді таких, котрі за своїми природними схильностями не здатні на підлість, тоді, може, ці – останні – створять бодай тимчасову солідарність на ґрунті взаємної поступливості і допомоги, доки знову, в міру розмноження, дійде до взаємного покирання.

Попри все, хоча мій розум, здавалось, остаточно утвердився на цих поглядах, мені як і раніше було великим задоволенням зробити комусь щось приемне. Сам я з родиною дуже бідував. Часто ми залишалися зовсім без хліба, а про жири довелося взагалі забути... Навіть для дітей найбільшими ласощами і найпоживнішою їжею було відвідане молоко, яке з величими труднощами і в дуже малій кількості діставала дружина далеко не щодня. Єдиною годувальницею всієї родини була дружина. Доводилося продавати осітанні ганчірки, щоб добути трохи кукурудзяного чи ямінного борошна.

Та все ж мое серце залишилося відкритим і співчутивим до слабих і нещасних. Я просто терзався, коли бачив знищення над беззахисними людьми та безкарність підліх. Я палаю жадобою помсти цим злочинцям. Я вважав, що такі злодіяни повинні отримати відплату в сто разів більшу за сконе ними зло і мають бути нещадно ніщені фізично, як страшна зараза. Однак у безсилику гнів я лише розводив руками, бо хто їх мав карати, коли існуючий державний устрій був суцільним злочином, суцільним злім дієвтом.

Я став незвичайно дражливим і був готовий жорстоко мстити за найменшу образу. Я навіть дружині завадив чимало горя своєю дражливістю.

Однак саме тоді я відкрив у собі дивну властивість, на яку раніше не звертали уваги. Це якася, не залежна від моєї волі, стриманість. В мені ніби жила якася особлива сила, котра, здається, жодного разу в житті не дозволила мене до повної втрати самовладання. Тому, коли гнів мав хлинути через край і за ним мав поспідувати відповідний вчинок, в останній мить я зупинявся і швидко охоплював. Це мало місце не лише при спалахах гніву, але в інших почуттях, що з ними буває пов'язана «втрата самовладання».

І лише з приходом німців я вийшов з підпілля після десятирічного там перебування.

Переклад з російської
Райси ЛІШІ

Твір Василя Перевальського

Книга письменниці Валентини Козак «За Україну молюсь» («Український пріоритет») — це реквієм на вшанування пам'яті загиблих героїв-пожежників, солдатів («Змієборців»), материнська ревна молитва за потерпілих унаслідок катастрофи ЧАЕС 1986 року, за долю всього українського народу. Книга також має окремий розділ, де вміщені твори відомих українських поетів, присвячені темі Чорнобиля і України.

Валентина КОЗАК

За Україну молюсь

Знаки волі

Пронизливе світіння із віків,
Могили скіфські, древні городища,
Летять полки славетні козаків,
Мій рід-нарід палає на кострицах
Батиєвих, татарських, польських «воль»,
За ордами — російське с'не ордище!
Богуно, Чураїво, не дозвольте
Зеубити пісні сяйне корогвице!
Знайду! І скарб до серця притулю,
І всім роздам, як спів небесна птаха,
І хрестята блискавиці.
Не в Раю
Душа ночує —
Йде щодень на плаху...

«Засвіт встали козаченъки...»

Їх не попередили, їх викликали на звичайну
пожежу...
Ходили, як по смолі.
Скидали ногами графіт, а він горів.
Поїхали без брезентових костюмів, як були, —
В самих сорочках

Людмила Ігнатенко, дружина загиблого пожежника Василя Ігнатенка

Вони тої нічі якраз чергували.
Шестро: Вашук, Тітенко, Кібенок,
Ігнатенко, Тищура і Правик —
В безсмертя останній крок
Замів їх полинний траєнь
Під блиск московських зірок

У московській радіологічній лікарні № 6

Ви засинали отруєним сном
У барокамері клятій!
Розкладені на атоми!
Билася Душа.
За останнім вікном
Ридала береза, як Божа Матір...

Голос крові

Біжу, ступаю на сішан.
Він будить древній голос крові.
Ще просеистить не раз аркан
І у стелу, і у діброві.
Ой, роде красний, не клади
Рамен у ЯРМА ЗОЛОТИЙ,
Бо не позбудеться ОРДИ
Золотоглавий вічний КІЇВ!

Сіяла нерідна мати

Сіяла мати просо,
А вродили сини рослі.
Сіяла мати рожі,
А вродили дівчата гожі.
Де нерідна сіяла мати,
Там вродив Чорнобильський атом!
Ще й донині з лихих тих засівів
Не походять хрестини й весілля...

«А Божа благодать на Київ сяє ...»

Чи бачите оті гори? Дивіться, бо на цих горах
Засяє благодать Божа, тут буде побудоване
велике місто.
І Бог поставить на них багато церков.

Апостол Андрій Первозданий

А Божа благодать вже сяє.
Над синім присмerekом Дніпра.
Стримить Софія в час осяяння
І Лавра в пошуках добра.

Ген Київ в калиновім полі
Вдягає княжу опанчу.
(Він ще не зна про біди й болі,
Й за волю лицарську січу).

Андріївська спита суверо,
Позве на сповідь уві сні:
«Чи знаєш, чим величні гори?
Куди зовуть церков огні?»

Жде Володимир українців,
Несе Михайло благодать,
Роздасть історія гостинців,
А Київ прикладе печать.

Як чисто благодать сяє,
А гори, як ченці, мовчать...

Душептах

Там наша дома — в небесах —
На землю росами спадаєм.
І десь голосить Душептах
Поза Дунаєм,
Де нас немає.
Він жде повернення.
В небо-житах —
Наш Душептах.

* * *

Рання осінь златне листя стелить,
Не димлять на городах дими,
А за склом безпорадний метелик
Золотими б'ється крильми.
Заблукалий він і самітній
Тут покинутий вихід шука,
Б'ється горем своїм всесвітнім,
Мов душа В. Ходемчука.

* * *

Приманював віщу птаху
Пшеницею із руки,
Щоб забула вільна птаха
Свое небо наєви.
А вона те хитре зерно
Не клює, не клює.
Вільне небо хоч не чисте,
А своє, а своє.
Вона зерно те голубить
Здалеки, здалеки,
Волю вільна птаха любить
І тепер, як віки...

«Рідна мати моя...»

Читала солдатам у зоні ЧАЕС Малишка,
Помітила, як в новобранців
Сльоза стовольтово збліснула:
«Рідна Україна моя!»

Чорнобильські бджоли

(Тріптих)

У зимну дину, в лиху годину
Летіли гуси над білим ставом.
А ватаг крикнув, що Україна,
І серце стало.

П. Гірник

Музичний лет снуєть за видноколо...
Так інстинктивно. І — без каяття,
Уперто через лан до пили бджоли
Летять вперед. Чи буде вороття?

З останніх сил їх ждуть смертельні кеїти,
Розкинули солодкі сімі бід.
Невже за тебе, наш прегарний світє,
Судилося вигубити медоносний рід?

Новий виток — нові рої в роботі
(вже саркофаг праправнукам збули!),
Були герої, й втікачи-підлota,
І гігантська мужність крихіткі-бджоли...

Мое бджоли — рятувальники були...

ØËØŒ ÑÂT ÁÎ ÄÈ

Наталя КУЧЕР, науковий співробітник
Національного музею літератури України

Раїса Мороз: досвід протистояння

На початку року у видавництві «Смолоскип» відбулась презентація нового розширеного видання книги спогадів Раїси Мороз «Проти вітру» (Харків, «Права людини», 2012).

За визначенням Михайліни Коцюбинської, художня документалістика — це «історія, оркестрована на людські голоси». Дійсно, в книзі Раїси Мороз потужно ззвучать теми тяжкої долі предків автора — греків-переселенців з Криму на Донбас, самозбереження ідентичності нацменшинами, життя інтелігенції в Луцьку та Івано-Франківську в 60-80 роки. Найвиразніша і найдраматичніша з них — інтелектуальний опір шістдесятників, зокрема доля дисидента Валентина Мороза та його дружини Раїси.

Валентин Мороз, викладач історії Луцького педінституту, був заарештований 1965 року за поширення самвидаву, праце Михайла Грушевського та документів Центральної Ради і провів в ув'язненні чотири роки. В мордовському таборі він написав та передав на волю особливо гострий публіцистичний твір «Репортаж із заповідника імені Берії». Згодом, через дев'ять місяців після звільнення його чекав другий арешт — за знайдені під час обшуку статті «Хроніка опору», «Серед снігів» та ін. Вирок був особливо жорстоким — чотирнадцять років позбавлення волі. Провівши кілька років у Володимирській тюрмі в камері з карними злочинцями, після голодувань на знак протесту, Валентин був на межі останнього виснаження. Раїса Мороз активно включилася в боротьбу за звільнення свого чоловіка — завдяки її діяльності справа набула міжнародного розголосу з подальшим обміном дисидента та відправленням його до США.

Новизна і пронизливість цих спогадів у тому, що ми бачимо дисидентський рух зсередини, не очима мужнього чоловіка-борця, а через молоду вродливу грекиню, яка не мала дотичності до національно-визвольних змагань, як матері, дружини та доньки членів УПА, була вихована соєтською системою (школа — комсомол — університет). Але її прорив у рух шістдесятників відбувся завдяки вродженому абсолютному слуху на справжній цінності життя.

Її особистість надає особливого чару цим спогадам — з перших осмислених вчинків. В епізоді про одержання паспорту вона відверто пише про спокусу зрешення — бути греком не було «престижно». Коли паспортистка, також грекиня, яка добре знала всю їхню родину, запитала про національність, на яку с мить Раїсі захотілося записатися росіянкою або українкою. Але почуття національної гідності переважило. «Греці мір», — сказала я, і записали мені в паспорт «грекиня». Нехай буде благословенна та хвилина, що я не спокусилася і не збрехала, бо за такі речі сумління може гризти людину ціле життя».

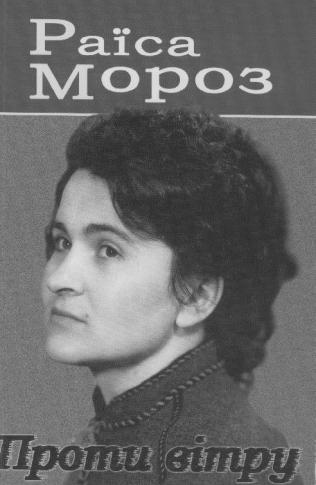
Читач зсередини, крок за кроком спостерігає за всіма драматичними моментами протистояння подружжя

Морозів подвійним стандартам системи: починаючи від того дня, коли вони, молоді вчителі в одному з воєнських сіл, на виборах до місцевої ради закреслили ім'я єдиного кандидата директора заводу і вписали кандидатуру свого знайомого. Прочитана Валентином лекція про Шевченка закріпила за ними репутацію «українських буржуазних націоналістів». Спочатку Раїса не була посвячена в діяльність чоловіка — тяжким ударом став для неї перший обшук та арешт: «Син заплакав, а я не знала, куди себе подіти, до кого йти, про що питати. Мені було 28 років. Не знала я тоді, що це лише початок довгої, виснажливої ходи проти вітру в обличчя, проти течії».

Раїса Мороз стойчно, але болісно переживала допити в КДБ, намовляння розлучитись з чоловіком, обшуки, постійне стеження, підступність підісланих залицяльників, звільнення з роботи, побутові негаразди, злякування і цікування сина. Вона відверто розповідає про свій стан, страхи, їх долання і поступове входження у правозахисний рух, знайомство і дружбу з Вячеславом Чорноволом та його дружиною Оленою Антонів, Опанасом Заливахом, Іваном, Льоною та Надією Світличними, Аллю Горською, Ніною Строкатою, Михайлиною Коцюбинською та іншими. Розгорнута нею відчайдушна боротьба за життя Валентина Мороза (входження в коло російських дисидентів, знайомство з Андрієм Сахаровим, інтер'ю іноземним кореспондентам, численні листи як в советські уста-

нови, так і в західні осередки право-захисного руху) спричинилася до широкій відомості про стан політичних в'язнів в ССР. Вона була однією з перших дружин політв'язнів, яка наважилась спілкуватися з іноземними журналістами. Валентин Мороз став одним із найвідоміших — молодіжні комітетів з його порятунку були створені у США, Канаді, Австралії, світова спільнота стежила за його голодуванням з провідних американських газет. Після чергового інтер'ю Раїси 16 червня 1976 року в Американському Конгресі підняли питання про надання Валентину Морозу почесного політичного громадянства (за всю історію США було всього п'ять кандидатур на почесне громадянство, надали його лише Вінтону Чернілу). Тож в самому зеніті застою, у 1979 році, Валентина разом з чотирма політв'язнями обміняли на радянських розвідників і транспортували до Америки. Раїса Мороз з сином приєдналась до нього. Це була спільна перемога українських, російських дисидентів та світової правозахисної спільноти, в якій частка Валентина Мороза і його дружини Раїси була дуже вагома. Михайліна Коцюбинська писала про це як «нечуваний герць жінки політв'язня з системою». На її думку, новітнім «декабристкам» — жінкам, сестрам і матерям політв'язнів — випала незрівнянно більше випробувань, ніж їхнім історичним попередникам.

Окрім історичного фактажу, книга дарує яскраве естетичне переживання. Романо-германський філолог, Раїса Мороз має очевидний літературний хист. Книга написана лаконічно, чітко структурована. Надзвичайно виразно змальовує автор портрети шістдесятників, лише штрихом, але дуже містким. Ось зустріч на коляді в Оле-

ни Антонів у Львові 1971 року з Василем Стусом. «Нас не знайомили. Хтось, напевно, сказав йому, що ото — Раїя Мороз. Він підійшов до мене, і, нічого не кажучи, поцілував у щоку». Це було за місяць до його арешту — більше вони не зустрінуться, але виїжджаючи на еміграцію вона зашиє в одяг його поезії, переписані Любомю Лемік на батистові носовички, і передасть в журнал «Сучасність». Про Вячеслава Чорновола пише з гірким гумором: коли восени 1970 року його викликали до Івано-Франківська на допит у справі Валентина, показала йому отвір для підслушовування в своєму помешканні. «Славко, не довою думаючи, поставив крісло якнайближче до стіни, став на нього і почав ганьбити кедебешників на всі заставки! Поводився як хлопчиком, але це нас розвеселило».

Ось вона веде Михайла Горіні на квартиру Опанаса Заливахи — «найсміливішої людини в місті». Після повер-

• Зустріч з друзями після 10 років вигнання

нення художника із заслання Раїса Мороз стане частим гостем його мансарди – художник напише її портрет, один з країв у його дробку. На полотні Опанаса Заливахи вродлива молода жінка з чорним, аж синим довгим волоссям, в червоній сукні. Біля неї біла грецька колона з чорним котом і селянська хата позаду. Вгорі проглядається чорний контур по-груддя чоловіка, майже закритого гілкою. Жінка загадково посміхється. Картина має багато символів, як і вся творчість Опанаса Заливахи. Митець відчув силу особистості і зчитав її подальшу долю.

Книга «Проти вітру» написана Жінкою з портрету Опанаса Заливахи. Її внутрішня вишуканість промовляє з кожної сторінки тексту. Жертовність у ставленні до ув'язненого чоловіка, делікатність і побажливість, коли говорить про непросте родинне життя. Гідність і розуміння суперечливої поведінки Валентина Мороза в еміграції – вона розлучилась з ним лише тоді, коли він був у безпеці. Той факт, що тринадцять років вона боролася за його життя, маючи моральні підстави для розлучення, надає цій історії особливо драматичногозвучання.

Надзвичайна проникливість у зображені ситуацій (взаємини з спідчими, переслідування, побачення) – це психологічні новелі, які можуть бути окремими творами. Так, про один обшук пише, що спідчий нічого не знайшов – справляв враження, що не дуже хотів шукати. Раїса Мороз пам'ятає колір очей своїх допитувачів, передає інтонацію, тон допитів. Пам'ятає інтуїтивні попередження, коли серед ночі раптом проїздилась і ховала самвидав, а на ранок приходили з обшуком. Вміє читати знаки – письмена на життєвій дорозі – коли, вперше (а тому дуже хвилювалася!), оточуючись до розмови з іноземними кореспондентами, їхала до Володимирської тюрми, побачила афішу фільму «Назад дороги нет» і зрозуміла майбутнє. Її рідкісна чутливість проявлялась в найнесподіваних ситуаціях. Так, подорожуючи разом з Оленою Антонів Кримом, раптом відчула щось до болю рідне – вони проїжджають повз село, де колись жили предки і звідки рідних Раїси депортували на Донеччину.

Що допомогло їй вижити і перемогти? Книга дає відповідь: вірність собі та підтримка (моральна і матеріальна) друзів однодумців. Теплом сповнені розповіді про родини Світличних, Чорноволів, Заливах, Ніну Строкату- Караванську і Любо Лемік, про Андрія Сахарова, про нових друзів в Канаді.

Спогади Раїси Мороз гармонійно влились в перезвущу щоденників, листів, споминів інших учасників Руху Опору 60-х років. Так, читаючи в блокноті Аллі Горської чернетку листа до Валентина Мороза, яка експонується в музеї шістдесятництва в Київі, співставляємо цей текст з споминами Раїси про зустріч з художницею і маємо яскраву картину людських ніжних, теплих взаємин. Спомини доповнюють і розширяють картину життя дисидентів 60-70-х років, багатьох з яких судилося стати знаковими постатями в бою робітні з Незалежністю України.

З відчіністю пише Раїса Мороз про допомогу Андрія Сахарова – найвідомішого в світі дисента в ті роки. Сахаров дізнався про Валентина з її інтерв'ю іноземним кореспондентам і зацікавився цією справою: «Я зайдла до них на квартиру. Він просив мене, щоб я і надалі заходила до нього за першої потреби або повідомляла йому кожну нову вістку про чоловіка по телефону». Усі деталі про стан здоров'я ув'язненого одразу передавав на Захід. Це була велика підтримка для неї – знала, скільки переслідуваних людей намагалися зустрітися з російським дисиден-

том, але той просто не в змозі був всіх прийняти.

Раїса Мороз побачить Сахарова ще раз вже на еміграції, у Вінніпегу, де буде працювати в бібліотеці Колегії Св. Андрія. В лютому 1989 році Андрій Сахаров приїхав до Вінніпегу на запрошення Дослідної фундації при клініці Св. Боніфачія, яка щороку під час урочистого бенкету нагороджує премією видатну людину світу. Вона описує, як Андрій Дмитрович виявив небажання миритися з проявами фальшу на уроčистостях під час бенкету. На початку пролунали два гімні: гімн Канади й гімн Радянського Союзу («Союз нерушимий республик свободных...»). Під час виконання Радянського гімну Сахаров схилився до дружини і щось незадоволено прошепотів. А пізніше, вигощуючи слово, встав і сказав: «Я люблю свою країну і понад усе люблю свій народ. Але цей гімн у сьогоднішньому варіанті викликає в мене лише гіркі почуття. Він є уособленням фальшу й лицемірства, анахронізму, залишком сталинізму, породженням і символом найпохмуришої епохи, а тому тут, у Канаді, мені було соромно його слухати». Такі промовисті деталі, як і відомості про участі Андрія Сахарова у справі Валентина Мороза, мають цінність не лише для його біографії. Але й для широкого загалу читачів.

Сторінки, присвячені перебуванню в еміграції, у найбільших центрах української діаспори, відвертість і стриманість уроповід про Валентина Мороза органічно продовжують тему вибору, спуску, пошуку свого місця в новому просторі. Тонкі психологічні спостереження, позбавлені ідеалізації відомих особистостей, дають можливість по-новому поглянути на життя української спільноти за кордоном. Інтуїція не підвела й цього разу – перешовши через спілкування з багатьма, Раїса Мороз була щаслива знайомством та подальшою співпрацею в «Сучасності» з Юрієм Шевельовим. Саме за його порадою написала статтю про приазовських греків. Подальша робота в багатьох установах, репортажі для радіостанції «Голос Америки» та міжнародного радіо Канади були продовженням правозахисної діяльності в Україні.

Нинішнє видання книги, порівняно з попереднім 2005 року, доповнено розширеними спогадами про Михайліну Коцюбинську, про історію другого одруження Раїси Мороз, а також споминами її чоловіка Григорія Куки про розкуркулення та Голодомор.

Історія Раїси Мороз – маленької беззахисної людини, яка стає проти зла цілої тоталітарної системи в бурякому ХХ столітті і виходить переможцем – рідкісний випадок. Книга «Проти вітру» – це досвід протистояння, який має неабияку цінність як духовний досвід утвердження сили і можливостей людини. Загальноподільська наповненість робить цю книгу важливою для всіх, хто відстоює гідність і бореться за права людини, і тому варто було б видати текст також в перекладі англійською та російською мовами. Внутрішня шляхетність та краса особистості автора, драматизм родинного життя надають цьому сюжету особливо тріумфального звучання. Врешті, це благодатний матеріал для письменників та кінематографістів. Михайліна Коцюбинська вважала, що спогади Раїси Мороз серед тих духовних наступків, які залишаться для нащадків як неупереджені переконливі свідчення про шістдесятників.

«Боже, храни Україну»

1 березня 2013 року в Києві у Національному музеї Тара-са Шевченка відкрилася виставка «Боже, храни Україну».

Дивляться наші предки, носії глибоко християнської культури та традицій, разом з нами крізь час у вічність, що її символізують ікони.

Людина в сьогоднішньому світі живе у непорозумінні з собою, оточуючими, Богом. Вона потребує зцілення. Згадуючи, що слово «зцілення» походить від «ціліній», розумієш зміст слова «зцілення» набагато глибше його буденного значення, до якого ми звички. Зцілити, означає зробити єдним, повернути єдність, зібрати воєдино.

Завдання проекту показати нерозривний зв'язок поколінь: минулих, сьогоднішнього, прийдешніх. Яскравим прикладом цього зв'язку є ікона «Покров Пресвятої Богородиці над землею Київською». Цей монументальний образ зображує Покров Пресвятої Богородиці, який вона простила над святыми, що просили в землі Київській: від часів Давньої Русі до ХХ століття. Ікона містить понад сто фігур святих, архітектурні елементи та елементи інтер'єру Влахернської церкви, де відбулася ця знаменна подія, що нині святиться православною церквою, як велике свято.

Невеличкою несподіванкою буде для глядача побачити серед експонованих творів дзеркало. Там, де зустрічається минуле, сьогодніння та вічність, у людини буде зможа зазирнути собі у вічі, поставити собі одвічні питання: хто ми є на цій землі? Для чого існуємо? Ким себе усвідомлюємо?

СТО СОРOK НА ДВОХ

11 квітня цього року Ользі і Павлові Стокотельним виповниться по 70. Надзвичайно скромні і зовсім безпретензійні у побуті, ці брат і сестра виділяються винятковою послідовністю в своїй громадянській гідності.

Вважаємо, що громадянська позиція кожного формується на-самперед від поваги до власних батьків. І Ольга, і Павло навіть зараз, загадуючи своїх батьків, завжди роблять це з пошаною і на «Ви»: «Тато казали..., мама розказували...».

Тато Іван і мама Ксенія – селяни з Поділля (село Нівра на Тернопільщині). 1950 року сім'ю Стокотельних, з митивацією «курукі» та «пособникі бандеровцам», виселили до Сибіру.

Весна 1950 видалася ранньою і досить теплою. Лоза над Збручем всуціль розцвіла «котиками». Оля і Павлик уже вкотре бігають ламати «котики» – через кілька днів штукова неділя і вони лупцюватимуть усіх розквітліми прутіками лози. Вони двійнятка, завжди удох, усюди бігають разом. Це осені підуть уже до школи.

У Великодній п'ятниці зранку біля подвір'я зулинілося велике вантажне авто. З нього позітрибували солдати і оточили обійстя. Якийсь військовий начальник зачитав хінов'яту татово постанову, де визнано їх куруклями і «пособниками бандеровцев», за що усю сім'ю належиться вислати до Сибіру. Інша матуся замалала руки і заголосила. Цей незрозумілий мамин плач приголомшив діток.

Солдати відбирають усе, що «непаложено» і скидають на купу біля машини. «Бистре! Бистре!». «Детей на машину!». Оля і Павлик узяли з собою розкішну лозу. Солдат вирвав з їхніх рук котики і викинув – «Не положено, в тайге наламаєте!». Діти плачуть.

...Штук 'б', не я 'б'ю – через тиждень Великденъ

Червень 1950. Баржа вже третю добу пливе за течією широкої

ріки з дивною назвою – «Об». Нарах біля якоїсь поляни це неоковирне судно причалило. Солдати скинули трапи і скомандували усім сходити. Більше як півтисячі людей з клумками, з дітьми, мов з великого мурашника почали вервочкою спускатися на землю – літовці, українці, латиші, естонці... Від-тепер вони житимуть тут, серед цього дикого лісу. Через місяць у цій глухомані уже стоятиме кілька бараків. Усе доросле населення практикуватиме на лісовоплаві.

Діточки з ранку до вечора – у баракі самі, як звірятя. Групування малють за мовою ознакою привас недово – сміються і плакуть однаково і це зближає їх. Через якийсь час батьки (естонці, українці, літовці...), приходячи з роботи, зауважують, що їхні діти спілкуються між собою не лише жестами та емоційним гарчанням, але й словами, які розуміють тільки вони. Малюта почали витворювати свою мову. Так народувався новий Вавилон.

1958 р. Родина Стокотельних повертється із Сибіру. Їм не дозволяється жити в рідному селі.

16 квітня 1977 року Павло Стокотельний і Надія Світлична одружується. Павло Стокотельний заявляє капітальні: «Від сьогодні ця жінка під моїм захистом. Вона моя дружина і працювати двірничкою їй не обов'язково. Я радянський інженер і здатен забезпечити її проживання, нехай виходує сина. І дайте, нарешті, спокій цій жінці!»

Редакція газети щиро зичить Ользі та Павлові Стокотельним добре здоров'я на многії та благії літа!

СТВОРЕНО КОНСОРЦІЮМ З ВИВЧЕННЯ ГОЛОДОМОРУ

Дослідно-освітній Консорціюм з вивчення Голодомору створено при Канадському інституті українських студій Альбертського університету завдяки щедрому дару на суму 1,062,000 дол. від Фундації ім. родини Темертеїв із Торонто. Консорціюм почав свою роботу у січні 2013 р.

Головним завданням Консорціюму є дослідження, вивчення, опублікування та поширення правдивої інформації про Голодомор в Україні 1932-33 рр., з тим щоб українська трагедія була ширше визнана в канадському суспільстві та була представлена у шкільних програмах з історії геноциду. У реалізації цього завдання будуть задіяні Центр досліджень історії України ім. Петра Яцика і Методичний центр української мови (МЦУМ) при КІУСІ, а також освітяні, науковці й інституції на Заході і в Україні. Виконавчий директор Консорціюму Марта Базюк працюватиме в торонтському офісі, що міститься в Українсько-канадському дослідно-документаційному центрі.

Консорціюм має два головні напрями: дослідницький і освітній. Дослідницький компонент (директори: д-р Богдан Кліп і Андрій Макух) підтримуватиме дослідження Голодомору у співпраці з науковцями, університетами, робочими групами, організаціями й бібліотеками на Заході і в Україні. Планується опублікувати низку наукових статей, переклади документів англійською мовою, довідник джерел з Голодомору та серію «питання — відповідь» для вчителів, учнів і громади. Дотаційна програма стимулюватиме дослідження мало-відомих аспектів Голодомору та його порівняння з іншими геноцидами. Наукова конференція з нагоди 80-річчя великої трагедії запланована на 27-28 листопада 2013 року в Торонто.

Освітній компонент (директор Валентина Курилів) стане центром з підготовки і поширення авторитетних і доступних ресурсів про Голодомор для учнів, освітян, шкіл, шкільних управ, міністерств та інших установ. А також задіюватиме гро-

мадські зв'язки на підтримку включення теми про голод-геноцид до навчальних програм. Учительський посібник з'явиться уже цеї весни. Матеріали будуть розроблені відповідно до рівня класу й предмету, спочатку англійською, а згодом українською і французькою мовами. Консорціюм стане центром для збирання навчальних матеріалів, розміщуватиме їх в інтернеті та передруковуватиме й розповсюджуватиме ресурси відповідно до свого мандату. Він розроблятиме навчальні модулі для вчителів історії й соціології та співпрацюватиме з учительськими товариствами ї шкільними управами, з тим щоб Голодомор розглядався під час днів підвищення кваліфікації на провінційному й шкільному рівнях. Освітянська конференція запланована в Торонто на 10-12 травня 2013 р.

До управи Консорціюму ввійшли директор Центру ім.. Яцика (Франк Сисин), директор КІУСІ (Володимир Кравченко), директор Програми дослідження Східної України ім.. Ковальських (Зенон Когут), директор Програми вивчення сучасної України (Дейвід Марплз) та директор МЦУМ (Маруся Петришин). Дорадчий комітет, до якого ввійшли Пол Магофф (Торонтський університет), Олександр Мотиль (Ратгерський університет), Норман Наймарк (Стенфордський університет) і Сергій Плохій (Гарвардський університет), надаватиме фахову оцінку діяльності Консорціюму. Людмила Гриневич (Інститут історії України, Київ) буде консультантом і координатором роботи українських науковців і дослідників.

Пан Темертеїв народився в Східній Україні в родині, що пережила Голодомор. Він добре відомий своєю філантропічною діяльністю. «Мені надзвичайно приємно підтримати Консорціюм, і я теж сподіваюсь на його успіх та краще розуміння й усвідомлення Голодомору», — сказав п. Темертеїв, вітаючи початок такого важливого проекту.

Передплачуйте газету

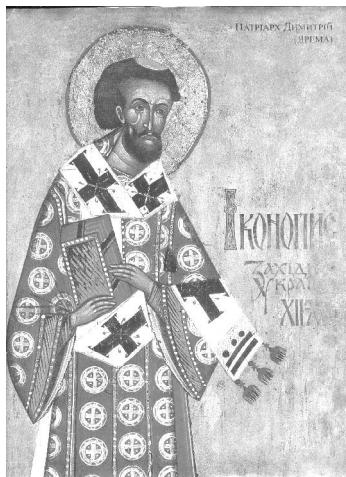
У кожному поштовому відділенні можна передплатити газету «Наша віра», індекс 61671.

Газета містить актуальні матеріали з релігії та історії, богословські, філософські, літературознавчі та публіцистичні статті. В кожному числі є сторінка для дітей та юнацтва.

Передплатіть газету собі та подаруйте передплату друзям.

Вшанування пам'яті Патріярха Димитрія

В останні дні лютого Харківсько-Полтавська єпархія Української Автокефальної Православної Церкви вшанувала пам'ять Святого Патріярха Київського і всієї України Димитрія

(09.12.1915—25.02.2000) — ініціатора відродження Української Автокефальної Православної Церкви в Україні, гідного наступника Патріярха Мстислава.

В неділю, 24 лютого 2013 р., в Свято-Дмитрівському храмі м. Харкова архієпископ Ігор очолив панахиду за Патріярхом Димитріем. На проповіді владика згадав про унікальні різномільні обдарування Патріярха Димитрія, про його глибоку віру, міцно закорінену в галицькій народній побожності, про повсякчасну опіку над Харківсько-Полтавською єпархією, которую Патріярх Димитрій так часто й охоче відвідував як настоятель Петропавлівської парафії Львова, а згодом — протягом свого патріаршого служіння, з 1993 до 1999 рр. Заупокійні богослужіння за Патріярхом Димитріем пройшли 23-25 лютого в усіх парафіяльних громадах.

Християнські реліквії давнього Київа

Закінчення.

Початок на стор. 10

варій, іноді з позначенням імен цих мучеників. Чи не слід тут вбачати відгук реалій другої половини XI ст.? Інакше важко пояснити цей звичай.

Християнський середньовічний Київ мав уже своїх мучеників,крім страстотерпців-князів Бориса і Гліба. Йдеться про забитих в 983 р. двох варягів, старший з яких мав ім'я Тур. Однак іх мощів не було, адже, за свідченням літописця, «не свесть никтоже, къде положиша я», а тому на місці колишнього житла варягів зведено меморіальну Турову божницю, поруч з Десятинною церквою, а не на Годолі. Місцевонаходження цієї споруди з'ясовується в писемних джерел, в тому разі стосовно драматичних подій 1147 р.

Коло християнських реліквій давнього Київа може здаватися невеликим. Проте дивно, що вони не зникли безслідно взагалі, але залишилися в

пам'яті багатьох поколінь, часом далеко від цієї, освяченої молитвами землі.

«Церковний календар 2013»
Перемиська Новосанчівської єпархії

ПРИМІТКА: Високошановений автор статті згадує також Вишгородську ікону Матері Божої, вивезену кн. Андрюсом Боголюбським до Володимира і відому після того як Володимирська, — трактуючи її як твір, привезений до Київа з Візантії. Однак у сучасних істориків мистецтва існує також інша думка. За дослідженням Юрія Смирного, уривки з якого надруковані в «Нашій вірі», 2012 автором Вишгородської Богородиці є Алімпій Печерський, засновник потужної київської іконописної школи XI — XII ст., яка залишила великий слід у розвитку українського сакрального мальстрома.

Засновник
і видавець
— колектив
Редакція газети

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР
Євген СВЕРСТЮК

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Архиєп. Ігор (ІСІЧЕНКО), Євген СВЕРСТЮК, Раїса ЛІША, Юрій ВІВТАШ
ЛІТЕРАТУРНИЙ І ХУДОЖНІЙ РЕДАКТОР: Раїса ЛІША
ВІДПОВІДАЛЬНИЙ СЕКРЕТАР-ОРГАНІЗАТОР: Надія САМУЛЯК
КОМП'ЮТЕРНА РОБОТА: Вікторія ЛЮБИЧ

Зайти: вул. Межигірська 21, 04071

Для лістів: Україна-Україне, 01001, Київ-1, а/с283.
E-mail: nashavira@ukr.net; http://www.nashavira.ukrlife.org
Телефон-факс: 425 68 06

Наш розрахунковий рахунок: 26004001282001, МФОЗ00142 в УКРІНБАНКУ

Ідентиф. код №2289376

Підписано до друку 13 лютого 2013 р.